

16+

Мін

Літаратура і мастацтва

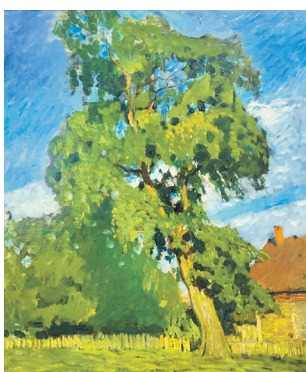
Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 28 (5289) 26 ліпеня 2024 г.

ISSN 0024-4686

Бараніць
свае
ідэалы
стар. 6

Падмурак —
нацыянальныя
традыцыі
стар. 12

Плён
настойлівай
працы
стар. 14

Тэатр для маладых душой

Фота Кастуся Дробава.

Фрагмент экспазіцыі музея Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра.

Тэатр пачынаецца... З таго, што ў некага з'яўляецца моцнае жаданне яго ствараць. Каб узнік зусім новы тэатр, такі, якога пакуль яшчэ ў горадзе ды ў рэспубліцы не было, дзе можна было б размаўляць з глядачом на розныя, нават самыя няпростыя, тэмы, з сучасным падыходам. Такімі думкамі ў тым ліку кіраваліся асобы, якія ў свой час ухвалілі рашэнне пра стварэнне ў Мінску Маладзёжнага тэатра. Тады працавалі Купалаўскі, Рускі драматычны, Тэатр лялек, ТЮГ... Моладзь магла хадзіць у любы тэатр, на любыя спектаклі. Але чаму б ёй не ўдзяліць больш увагі і працаваць з ёй мэтанакіравана — праз тэатр?..

Гэта было крыху больш за 40 гадоў таму: 18 ліпеня 1984 года была прынята Пастанова Савета Міністраў БССР аб стварэнні Дзяржаўнага маладзёжнага тэатра БССР, а першая прэм'ера адбылася амаль праз два гады дзякуючы галоўнаму рэжысёру Рыгору Баравіку. Урачыстае адкрыццё Маладзёжнага тэатра адбылося 19 лістапада 1986 года, і пачаўся першы тэатральны сезон.

Працяг на стар. 3 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Падсумаванне. Выстаўка «Візуалізацыі. Паверхня і знак» пачынае работу ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў. Праект прадстаўляе гледачам работы з фонду, якія паступілі ў 2021—2024 гадах. Сярод экспанатаў — творы многіх беларускіх аўтараў, а таксама работы расійскіх мастакоў Ганны Кандрацэвай, Ганны Канфер і Аляксея Парфёнава — ганаровага акадэміка Расійскай акадэміі мастацтваў, сапраўднага члена Расійскай акадэміі прыродазнаўчых навук. Асобным праектам падчас выстаўкі прэзентуюцца эксплібрысы нямецкага графіка Эрхарда Байтца. На думку арганізатараў, нараўне з работамі Галіны Львовай (Расія), яны паказваюць, што сучасны эксплібрыс ператварыўся ў паўнаўдаснаваную мініяцюру, практычна страціўшы сваю прыкладную функцыю.

Прэм’ера. Спектакль «Жаніцтва» Мікалая Гогаля ў пастаноўцы лаўрэата тэатральнай прэміі «Залатая маска» Цімура Кулава прадставілі на сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра юнага гледача. У галоўных ролях — заслужаныя артысты Беларусі Вера Палякова-Макей, Ларыса Горцава, Вера Кавалерава і Леанід Улашчанка. «Спектакль расказа і паказа неверагодна яркую, гумарыстычную і не менш глыбокую гісторыю пра шлюб, які не адбыўся. Бойкі тэмп, нечаканыя сюжэтныя павароты, віртуозная ігра — усё створыць непаўторную атмасферу, ад якой немагчыма будзе адарвацца», — адзначаюць у тэатры і запрашаюць на наступныя прэм’ерныя паказы.

Кіно. Першыя сеансы стартвалі ў адной з залаў рэканструяванага кінатэатра «Перамога» ў Мінску, паведамляюць ва УП «Кінавідзапракат» Мінгарвыканкама. Першыя гледачы наведлі абноўлены кінатэатр 23 ліпеня. Спачатку прайшоў дабрачынны сеанс, на які былі запрошаны ветэраны вайны і працы, людзі, якія шмат гадоў аддалі Цэнтральнаму раёну сталіцы. Гасцям паказалі камедыю «Нашы суседзі» 1957 года вытворчасці кінастудыі «Беларусьфільм». Пасля адбыліся вячэрнія білетныя паказы фільмаў «Мадам Кліко» і «Пакажы мне Месяц». Пакуль працуе толькі самая вялікая зала №1, паказы фільмаў ажыццяўляюцца ў тэставым рэжыме.

Праект. На Нацыянальным алімпійскім стадыёне «Дынама» аднаўляюцца паказы фільмаў пад адкрытым небам «Кінапікнікі ў горадзе», інфармуе БелТА са спасылкай на генеральнага дырэктара стадыёна Аляксандра Бут-Гусаіма. Паказы па чацвяргах і суботах плануюць працягваць да сярэдзіны верасня. Між тым дзеці да 6 гадоў у суправаджэнні дарослых могуць трапіць на прагляд бясплатна, а на фільмы з узроставым рэйтынгам 16+ і вышэй не дапускаюцца людзі, якія не дасягнулі адпаведнага ўзросту. Пачатак кінапаказаў — у 20.00.

Вернісаж. Урачыстае адкрыццё выстаўкі Алены Майсеенкі «У краі азёр» прайшло днямі ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». Будучая мастачка скончыла факультэт бібліятэказнаўства і бібліяграфіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў (1988—1992). Творчы шлях Алены Майсеенкі пачаўся ў 2018 годзе — на занятак жывапісам яе натхніла прырода Беларусі і мясціны роднага Мінска, што тлумачыць выбар пейзажу ў якасці любімага жанру выяўленчага мастацтва. Раней работы аўтара выстаўляліся ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А. С. Пушкіна.

Фестываль. Свята славянскай міфалогіі «Шлях Цмока» ў Бярэзінскім біясферным запаведніку пройдзе сёлета 17 і 18 жніўня. Наведвальнікаў чакаюць шэсце і тэматычныя пляцоўкі шматлікіх персанажаў славянскай міфалогіі, унікальная начная іммерсійная міфалагічная экасцэжка, выстаўка «#нейрабеларусь», створаная пры дапамозе штучнага інтэлекту. Музычны хэдлайнер фестывалю — якуцкая выканаўца *Green Apelsin*. У рамках забавляльнай праграмы прадугледжаны выступленні музычных гуртоў «Стокс», «Свои рядом», «Древо Жизни», сімфанічнага аркестра *Classic Energy*, а таксама майстар-класы, квесты, тэатральныя пастаноўкі, выступленне беларускага вогненнага цырка *Kresiva*, забавы для дзяцей.

● Фестываль моды і стылю «LookBut» пройдзе ў Брэсце сёння і заўтра. Мерапрыемства стане часткай праграмы Дня горада «Бярэсце-2024», інфармуе БелТА. Трэці фэст «LookBut» пройдзе ў стылістыцы стыхлі агню. Адкрыецца ён на пешаходнай вуліцы Савецкай, дзе абудзецца паказ дзесяці дызайнерскіх калекцый. На наступны дзень фестываль перамясціцца на пляцоўку каля Палаца водных відаў спорту — там разгортнецца модны маркет. Падчас паказу публіцы прадэманструюць больш за 40 калекцый адзення, у тым ліку дзіцячага. Нарайне з дасведчанымі майстрамі сваё слова скажучь маладыя дызайнеры.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

прэзентацыі

«Светач» знаёміць з пісьменнікамі

Жыхарам сталіцы добра вядома кнігарня ААТ «Белкніга» — «Светач», размешчаная ў Мінску па праспекце Пераможцаў, 11, насупраць Палаца спорту. Традыцыйна за многія гады яе існавання сталі сустрэчы наведвальнікаў кнігарні з пісьменнікамі Беларусі. І не толькі Беларусі.

У ранейшыя гады «Светач» наведлі, расказалі пра свае новыя творы расійскія літаратары Аляксандра Мамрыніна, Андрэй Курпатаў, Уладзімір Губараў і іншыя вядомыя шырокаму колу чытачоў аўтары.

Выдавецкі дом «Звязда» арганізоўваў у «Светачы» прэзентацыю расійскага пісьменніка Мікалая Чаркашына,

які з’яўляецца членам Саюза пісьменнікаў Беларусі і выдаў у «Звяздзе» раманы «Брестские врата», «Генералы сорок первого года».

А напрыканцы ліпеня і ў жніўні «звяздоўцы» правядуць у кнігарні «Светач» прэзентацыі кніг Уладзіміра Мазго — 31 ліпеня, Міхаіла Дзеравянкі — 1 жніўня, Паўла Гушынца — 13 жніўня, Ірыны Карнаухавай — 26 жніўня. Пачатак мерапрыемстваў — заўжды ў 11.00. Згаданыя аўтары працуюць у галіне дзіцячай літаратуры, пішуць і для маленькіх чытачоў, і для падлеткаў. Вопыт папярэдніх прэзентацый з іх удзелам паказвае, што сумна не будзе!

Сяргей ШЫЧКО

імпрэзы

Паміж музыкай і паэзіяй

Яшчэ адзін Музычны чацвер прайшоў на Акадэмічнай у Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа. Мерапрыемства адбылося другі раз і, спадзяюцца арганізатары, стане добрай традыцыяй, якая спалучыць музыку і літаратуру.

Пад дубамі, пасаджанымі самім паэтам, наведвальнікі маглі пачуць жывое беларускае слова. У дворыку коласаўскай сядзібы выступіў Заслужаны калектыў «Дзяржаўны

камерны хор Рэспублікі Беларусь» пад кіраўніцтвам Наталлі Міхайлавай. Сёння рэпертуар хору вызначаецца надзвычайнай разнастайнасцю: шэдэўры сусветнай класічнай, старадаўняй беларускай музыкі XVI—XVIII стагоддзяў, руская духоўная, сучасная беларуская і замежная музыка. Таксама шырока прадстаўлены апрацоўкі беларускіх народных песень і джазавых кампазіцый.

«Праект “Музычны чацвер на Акадэмічнай” рыхтаваўся даўно, — рас-

казвае мастацкі кіраўнік і дырыжор Наталля Міхайлава. — Адночы мы наведлі выстаўку і вырашылі, што тут проста неверагоднае месца ў цэнтры Мінска з атмасферай спакою і беларускім “смакам”. Праграму складалі на працягу года, у асноўным падбіралася музыка беларускіх кампазітараў. Кожны такі “чацвер” праграма будзе абнаўляцца». Арганізатары праекта спадзяюцца, што мерапрыемствы перастануць у цыкл, і наведвальнікі музея змогуць бліжэй пазнаёміцца з беларускай культурай не толькі праз літаратурную спадчыну Якуба Коласа, а таксама праз беларускую класічную і народную музыку.

Наталля Міхайлава лічыць, што, калі падобны фармат зацікавіць гледачоў, у будучыні праект можа перарасці ў нешта большае: будучы дадавацца новыя пляцоўкі, спецэфекты, далучацца акцёры тэатра.

Гэтым разам наведвальнікі музея змаглі пачуць вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Рыгора Барадуліна, пакладзеныя на музыку Ігарам Лучанком, Уладзімірам Карызнам, Алінай Безенсон і інш.

Наступны канцэрт абудзецца напрыканцы жніўня. Вялікіх змен у праграме не плануецца, але, як расказала мастацкі кіраўнік хору, у планах ужо ёсць творы Агінскага, беларускіх музычных і літаратурных класікаў XVIII—XIX стагоддзяў.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА, фота аўтара

анонсы

Як не стаць заложнікам хваробы

У Выдавецкім доме «Звязда» зусім хутка пабачыць свет кніга доктара Гарбаніджада Гумена Гушанга «Ілюзія ведаў», што адказвае на многія пытанні, якія можна абавіць у адным выразе: «Як не стаць заложнікам хваробы?» Навуковы супрацоўнік РНПЦ анкалагічнага (нейрахірургічнага) аддзялення РНПЦ анкалогіі і медыцынскай радыялогіі імя М. М. Аляксандрава даволі часта выступае на старонках газеты «Звязда».

Змешчаныя ў сеткавым выданні *zviazda.by* яго артыкулы, гутаркі маюць найбольшую колькасць праглядаў. Да разваг дасведчанага нейрахірурга звяртаюцца чытачы не толькі Беларусі, але і ў іншых краінах. Вось назвы толькі некаторых публікацый Гарбаніджада Гумена Гушанга, які, дарэчы, з’яўляецца яшчэ і членам Беларускага саюза журналістаў: «Чаму мы паддаёмся ўплыву і як наш мозг гатовы падманвацца?»; «Як палепшыць кровазварот і работу галаўнога мозгу?»; «Кола замест вады, сухая сумесь замест малака. Як карпарацыі бяруць нас у “заложнікі”?»; «Чым небяспечная смажаная бульба і хрусткая скарыначка хлеба?»; «Як не трапіць у пастку віртуальнай залежнасці?»; «Якія фактары выклікаюць дэпрэсію і як не стаць заложнікам хваробы?»...

Часам эксперт, публіцыст не абмяжоўваецца звесткамі, якія традыцыйна лічацца выключна медыцынскімі, аўтар кнігі разважае пра многія сацыяльныя з’явы, што акружаюць нашу жыццё, скіроўваюць яго ў той ці іншы бок. Вось як каментуе выданне кнігі сам Гарбаніджад Гумен Гушанг: «Многі кіруе жаданне зрабіць людзей, звычайных і добра вядомых мне як пацыентаў, болей дасведчанымі. Паверце, многія хваробы мы самі развіваем — і за кошт няправільных паводзін, няправільнага ладу жыцця, няправільнага харчавання. Але ж мы не ворагі сабе. Давайце разам узбройвацца пэўнымі ведамі, якія надзвычай патрэбны і кожны дзень, і на бліжнюю і далёкую перспектыву, калі мы збіраемся жыць доўга і шчасліва.

Я вельмі ўдзячны газеце “Звязда”, Выдавецкаму дому “Звязда”, тым журналістам, якія дапамагаюць мне ў працы, найперш — Алене Кравец, а яшчэ Кацярыне Цішкевіч-Тумас, іншым калегам па газетнай і часопіснай працы (публікацыі доктара Гумена выходзяць і ў часопісах “Беларусь”, “Алеся” — К. Л.), якія дапамагаюць мне даводзіць да чытача тыя бяспрэчныя ісціны, пра якія я нагадваю дзякуючы ведам папярэднікаў, дзякуючы ўласным назіранням і развагам. У Беларусі выключна шмат робіцца ў галіне медыцыны, у справе аховы здароўя. Больш эфектыўнай такая дзяржаўная, прэзідэнцкая палітыка будзе ў тым выпадку, калі грамадства, кожны з нас паасобку будуць ставіцца да ўласнага здароўя як да падараванай нам вялікай каштоўнасці».

Нагадаем, што раней у Выдавецкім доме «Звязда» пабачыла свет першая кніга медыцынскага публіцыста — «Парады доктара Гумена», якая была прыхільна сустрэта чытачамі і даволі хутка разышлася.

Кастусь ЛЕШНІЦА

да ведама

Бясконцая любоў

Пад канец сто чацвёртага сезона ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы адбылася яскравая прэм’ера: купалаўцы прапанавалі ўвазе глядачоў спектакль «Бясконцая гісторыя» па матывах п’есы Міхаіла Хейфеца «Rock-n-roll на захадзе». Выканаўцамі галоўных роляў у спектаклі сталі заслужаныя артысты Рэспублікі Беларусь Уладзімір Рагаўцоў і Тамара Мікалаева-Апіёк, а таксама Аляксандр Пашкевіч і Святлана Гусарава.

Рэжысёрам-пастаноўшчыкам выступіў Сяргей Кулікоўскі, а прыгожыя танцавальныя нумары для купалаўцаў паставіла Дзіяна Юрчанка. Для больш блізкага кантакту з глядачамі ў якасці пляцоўкі абралі камерную сцэну, вядомае месца для тэатральных эксперыментаў. Мастацкі кіраўнік Вольга Няфёдава падзялілася сваімі ўражаннямі ад пастаноўкі:

— Нашы героі — звычайныя людзі, якія, нягледзячы ні на што, змагаюцца з адзінотай, пераадольваюць унутраныя бар’еры, не баяцца зрабіць крокі «не па правілах» і, як і ўсе, чакаюць кахання. Іх выпадковая сустрэча ў чарговым танцавальным клубе становіцца знакавай падзеяй. І такое можа адбыцца ў жыцці любога чалавека!

У спектаклі задзейнічаны кожны сантыметр сцэны, які служыць для поўнага паглыблення глядачоў у гісторыю гэтага нечаканага, але такога шчаслівага кахання.

Дар’я ТАЛАЛАЕВА

з нагоды

Тэатр для маладых душой

Час быў няпросты, вірлівы: мянялася парадыгма існавання краіны, а ідэі, якімі кіраваліся людзі, праходзілі праверку на трываласць — адны адыходзілі, новыя авалодвалі масамі. І тэатральны глядач становіўся іншым, асабліва малады. Ён задаваў больш пытанняў, гатовы адказаў не прымаў на веру адразу, а сам хацеў думаць, шукаць і пераконвацца, знаходзіць варыянты і аналізаваць: а што сапраўды патрэбна для чалавечага існавання? Змены ў грамадстве насцяпвалі наступова і адбыліся даволі імкліва — новаствораны тэатр павінен быў упісання ў той час (разам з глядацкай аўдыторыяй, таму што моладзь больш гатовая да нечага новага).

Як гэта тады было, маглі б распавесці артысты, якія склалі тады касцяк трупы. Нехта перайшоў з мінскага Тэатра юнага глядача, былі выпускнікі Тэатральна-мастацкага інстытута (майстэрня славутага педагога і тэатразнаўца Аляксандра Бутакова). Пачатак нейкай справы заўсёды ўтрымлівае дух романтикі. У дадзеным выпадку новаствораная трупы даказвала: тэатр — гэта артысты, а не будынак. Таму што рэпэціраваць даводзілася дзе толькі было можна, абы была сцэна. У свой будынак засяліліся восенню 1987 года, і насамрэч даволі доўга Маладзёжны тэатр звязваўся ў глядача з будынкам былога сталічнага кінатэатра «Спартак», дзе месціўся некаторы час.

Шмат хто з акцёраў, якія стаялі каля вытокаў тэатра, аказаліся яму вельмі адданымі: у Маладзёжным дагэтуль працуюць Аляксандр Шапроў, які за гэты час стаў заслужаным артыстам Рэспублікі Беларусь, Ганна Лавухіна, Раіса Сідорчык, Алена Хрысціч, Наталля Падвіцкая... Яны могуць распавесці і пра розныя этапы жыцця тэатра, падзеі, якія адбыліся не толькі пад уплывам грамадскіх працэсаў, але і са зменай творчага кіраўніцтва калектыву. Таму што першага галоўнага рэжысёра Маладзёжнага тэатра Рыгора Баравіка ўжо ў 1988 годзе змяніў Барыс Луцэнка. Ён працягнуў тую ж лінію — уключаць творы айчынных аўтараў у рэпертуар, але пашырыў яго за кошт замежнай драматургіі. А вось яго

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

не абмініце

Навагрудак запрашае на свята

23—25 жніўня Навагрудак святкуе 980-годдзе з часу першай згадкі паселішча ў летапісах.

23 жніўня пройдзе навукова-практычная канферэнцыя «Навагрудскія чытанні: гісторыя і сучаснасць Навагрудскага краю». Вучоныя, краязнаўцы, усе, хто спрычыніўся да розных аспектаў гісторыі Навагрудчыны, падзяляцца сваімі даследаваннямі, раскажучы тое новае, што ўдалося знайсці ў архівах і праз знаёмства са старадрукамі.

Пройдзе ў адзін са святочных дзён і фестываль гістарычнай рэканструкцыі, сярэднявечнай музыкі і танцаў «Меч караля». Аматараў сур’ёзнай класічнай музыкі запрашаюць на вечар «Гістарычны бал» з удзелам Сімфанічнага аркестра Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь і народных артыстаў Беларусі Анастасіі Масквіной і Уладзіміра Громава.

25 жніўня на пляцоўцы, якую разгорне Навагрудская раённая бібліятэка, пройдзе літаратурна-музычны салон з удзелам Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Гасцей чакае і мноства іншых сустрэч з вядомымі эстраднымі выканаўцамі і славытымі музычнымі, мастацкімі калектывамі. Навагрудак запрашае на свята, якое з часам таксама стане гісторыяй гэтага ўнікальнага горада, гэтай унікальнай старонкі нашай краіны.

Мікола БЕРЛЕЖ

жыхарства восенню 2014 года. І гэтае памяшканне пасля свежага рамонт было зусім іншае ў параўнанні з тым, з якім асацыявалі «маладзёжку» дагэтуль. Сціпласць і камернасць змяніліся прасторавай і знешняй пампезнасцю. Вось жа сапраўдны тэатр, тут можна правесці прыемны вечар: фаяз камінам, даволі вялікая глядзельная зала з пазалочанай аздобай, крэслы, абабітыя бардовым аксамітам...

А яшчэ дадатковая сцэна — для рэпетыцый і пры неабходнасці для паказу спектакляў. Цяпер яна працуе як малая сцэна, дзе праходзяць пастаноўкі, створаныя ў іншым ключы. Бо якімі б станоўчымі ні былі паказчыкі, што сведчаць пра блізкасць да глядача і запатрабаванасць спектакляў, у творчых людзей жыве ахвота спрабаваць і дэманстраваць сваё мастацтва. Напрыклад, адна з асаблівасцей «маладзёжкі», што адрознівае ад іншых тэатраў, — гэта наяўнасць сучасных харэаграфічных пастановак, таму што ў складзе трупы больш за дзесяць гадоў існуе адметная частка, скіраваная на развіццё асобнага кірунку. Адною з прэм’ерных пастановак у гэтым ключы, напрыклад, напрыканцы тэатральнага сезона стала пластычная «Шынель» паводле Гогала. У той час, як на вялікай сцэне прадставілі «Рок-н-рол на захадзе» — з шэрагу тых, што разлічаны на шырокую глядацкую аўдыторыю. А яшчэ на малой сцэне ставіліся спектаклі паводле беларускай драматургіі, не пазбаўленыя духу наватарства, інтэрактыву і больш блізкіх зносінаў з глядачом (таму што адлегласці ад яго тут амаль няма). Ну, вось у наяўнасці ўсё, што трэба для жыцця... Але ў тэатра цяпер зноў асаблівы этап, калі шмат чаго трэба асэнсаваць. Здаецца, гэта час чарговых пошукаў творчага кірунку для развіцця. Што ж, 40 гадоў — узрост, калі шмат ужо давалася ўсвядоміць, і пры гэтым хапае вострыні ўспрымання і энергіі, каб узрушыць эмацыянальна (згадайма веснавую прэм’еру «Тут была Клара»). Чым здзівіць беларускі дзяржаўны маладзёжны тэатр, які мае званне заслужанага калектыву краіны, — пабачым ужо ў новым сезоне.

Ларыса ЦІМОШЫК

«ЛіМ»-люстэрка

Артысты Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі выступілі ў Нікарагуа. Яны наведаль краіну ў складзе беларускай дэлегацыі на чале з прэм’ер-міністрам Беларусі Раманам Галоўчанкам, удакладняе БелТА. Напярэдадні галоўнага свята ў Нікарагуа — 45-годдзя перамогі Сандынісцкай рэвалюцыі — на сцэне Нацыянальнага тэатра імя Рубена Дарыё ў Манагуа адбыўся гала-канцэрт, у якім прынялі ўдзел вядучыя артысты Вялікага тэатра Беларусі, хор і аркестр тэатра Рубена Дарыё і артысты фонду *Incanto* (Нікарагуанскі інстытут вакалу). Сумесны праект быў прысвечаны дзвюм падзеям — 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 45-годдзю рэвалюцыі ў Нікарагуа. Раней прэм’ер-міністр Беларусі наведаў з афіцыйным візітам Венесуэлу і Кубу.

Індый зацікаўлена ў доўгатэрміновым супрацоўніцтве з Беларуссю ў галіне кінавытворчасці. Пра гэта паведаміў журналістам Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Індыя ў Рэспубліцы Беларусь Алок Ранджан Джа пасля сустрэчы з генеральным дырэктарам «Беларусьфільма» Юрыем Аляксеем, перадае БелТА. Так, індыйскія партнёры аданілі магчымасці павільёнаў і абсталявання нацыянальнай кінастудыі. Асобным блокам на сустрэчы абмяркоўвалася правядзенне Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад». Алок Ранджан Джа нагадаў, што Індыя была ўдзельнікам «Лістапада» апошнія некалькі гадоў, штогод на кінафестываль прыязджаюць дзесяты кіно гэтай краіны. Чакаецца, што сёлета прадстаўнік Індыі ўвойдзе ў склад журы.

Фінал XXXI Міжнароднага фестывалю-конкурсу патрыятычнай песні «Салдацкі канвэрт — 2024», прысвечанага 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, адбудзецца ў Стаўрапалі. Як паведамляе БелТА, мерапрыемствы запланаваны з 3 да 5 верасня. Сёлета на фестываль-конкурс было пададзена больш за 400 заявак з усіх рэгіёнаў Беларусі і 60 рэгіёнаў Расіі. У фінал увайшлі 14 салістаў і 14 ансамбляў. Беларусь у намінацыі «Салісты» будучы прадстаўляць Яўген Курчыч і Даніэла Цеплякова, у намінацыі «Ансамблі» — Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь «Акадэмічны ансамбль песні і танца Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь», фолк-бэнд «Неруш», а таксама Юлія Матоліна ў складзе творчага дуэта з прадстаўніком Расійскай Федэрацыі.

Улонг-ліст VIII Фестывалю дакументальнага кіно краін СНД «Еўразія.DOC» увайшлі 324 дакументальныя кінастужкі з 16 краін. Актыўна ўдзельнічаюць дакументалісты з Расіі, Беларусі і іншых краін СНД — Казахстан, Арменія, Кыргызстана, Узбекістана. Акрамя таго, свае работы заявілі на конкурс рэжысёры з Бангладэш, Германіі, Грузіі, Індыі, Ірана, Латвіі і Турцыі. Між тым шорт-ліст апублікуюць 1 жніўня, у яго ўвойдуць 30 фільмаў. Фестываль «Еўразія.DOC» будзе праходзіць з 30 верасня да 4 кастрычніка ў Смаленску і Мінску. Дакументалісты змогуць самастойна прэзентаваць свае карціны ў фармаце адкрытых паказаў з дыскусіямі і творчымі сустрэчамі.

Выставачны праект Нацыянальнага музея Рэспублікі Татарстан «Жывая ніць традыцый» прадставілі ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі. Экспануецца культурная спадчына народаў Татарстана, напрыклад, нацыянальныя касцюмы і вырабы народных промыслаў: узоры скураной мазаікі, ткацтва, вышыўкі, карункаплетення, мастацкай керамікі. У ліку экспанатаў — вышытая карта Рэспублікі Татарстан, створаная ў 2023 годзе ў рамках Года нацыянальных культур і традыцый. Арганізацыя праекта «Жывая ніць традыцый» — працяг супрацоўніцтва паміж галоўнымі музеямі Татарстана і Беларусі. Партнёрам выступае Рэсурсны цэнтр укаранення інавацый і захавання традыцый у сферы культуры Рэспублікі Татарстан.

Здымачны працэс стужкі «Бугонія» — наступнага праекта грэчаскага рэжысёра Ёргаса Ланцімаса — пачаўся ў Вялікабрытаніі. Рэліз намечаны на 7 лістапада 2025 года. Як паведамляецца на партале *Screen International*, «Бугонія» стане рэмэйкам паўднёакарэйскага фільма «Выратаваць злэную планету!» 2003 года. Па сюжэце, двое вільхнутых на тэорыі змовы герояў выкрадаюць кіраўніка вядомай фармацэўтычнай кампаніі, бо ўпэўнены: жанчына з’яўляецца іншапланецянкай і хоча заняволіць Зямлю. Галоўныя ролі ў «Бугоніі» выканаюць Джэсі Племанс і Эма Стоўн. Сцэнарыі адаптаваў Уіл Трэісі, вядомы па рабоце над стужкай «Меню» (2022). Апошні фільм Ёргаса Ланцімаса — альманах «Віды дабрыні» — быў паказаны на Канскім фестывалі. Выканаўца адной з галоўных роляў Джэсі Племанс атрымаў прыз за найлепшую мужчынскую ролю.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Векапомнае

Сёлета 12 ліпеня, праз 104 гады пасля трагічных падзей, у вёсцы Дразна Старадарожскага раёна Мінскай вобласці з удзелам жыхароў, землякоў і кіраўніцтва раёна быў адкрыты мемарыяльны знак наступнага зместу:

«Мемарыяльны знак усталяваны ў памяць нявінна загінулых 32 мірных жыхароў падчас польска-савецкай вайны 1919—1921 гадоў, калі ад рук польскіх карнікаў 12 ліпеня 1920 года былі ўшчэнт спалены 179 хат вёскі Дразна».

У гэты дзень мемарыяльныя знакі былі ўсталяваныя таксама ў вёсцы Залужжа, дзе польскія карнікі спалілі 148 дамоў, і вёсцы Падарэссе, дзе было спалена 200 хат. Усяго ў трох вёсках загінула 89 бязвінных жыхароў, у асноўным дзеці, жанчыны, старыя людзі.

Гісторыя трагічных падзей бярэ пачатак з 1918 года, калі адноўленая польская дзяржава мела прэтэнзіі на тэрыторыі былой Рэчы Паспалітай у межах 1772 года, нягледзячы на тое, што яны былі заселены беларусамі, украінцамі і літоўцамі. Усе гэтыя народы імкнуліся да самастойнасці. Але кіраўніцтва Польшчы распрацавала план стварэння федэрацыі народаў былой Рэчы Паспалітай, у якой Польшчы адводзілася галоўная роля. У сваю чаргу маладая Савецкая дзяржава, што ўзнікла ў выніку Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года, таксама мела жаданне стварыць федэрацыю, але ў адзінай сацыялістычнай краіне.

У такім цяжкім ваенна-палітычным становішчы 1 студзеня 1919 года была абвешчана Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка Беларусі (ССРБ).

Эскалацыя напружанасці ў рэгіёне прывяла спачатку да ваеннага супрацьстаяння, а потым да паўнамаштабных баявых дзеянняў, якія ўвайшлі ў гісторыю як Польска-савецкая вайна. Яе молах прайшоў амаль па ўсёй Беларусі, у тым ліку па маёй малой радзіме — Старадарожчыне. Са жніўня 1919 да ліпеня 1920 года яна знаходзілася пад акупацыяй Войска Польскага.

Мае землякі аказвалі палякам усямернае супраціўленне. На тэрыторыі раёна дзейнічалі шматлікія партызанскія атрады, якія самааддана змагаліся з легіянерамі польскага корпуса Даўбар-Мусніцкага.

У другой палове 1920 года Войска Польскае пад ударамі рэгулярных часцей Чырвонай Арміі, якую ўзначальваў палкаводзец М. М. Тухачэўскі, пачало адступленне ад Смаленска. 12 ліпеня 1920-га каля паўдня па бальшаку Асіповічы-Слуцк рухаўся конна-пяхотны атрад палякаў колькасцю каля трохсот чалавек. Атрад абмінуў вёску Вялікі Бор, наблізіўся да Дразна. Большасць жыхароў паселішча знаходзіліся на сенажаці, у полі на сельгаспрацоўках. Жанчыны і падлеткі збіралі ў бліжэйшым лесе ягады і грыбы. У хатах засталіся ў асноўным дзеці, жанчыны з немаўлятамі, старыя людзі.

Коннікі, ахапіўшы падковай сяло, пачалі паліць паходнямі хаты і гаспадарчыя пабудовы. Вёска напоўнілася жудасным крыкам дзяцей, жанчын, старых, якія выбягалі з палаючых дамоў. Польскія карнікі бязлітасна калолі іх штыкамі вінтовак, расстрэльвалі.

У цэнтры вёскі мясцовыя будаўнікі даводзілі да ладу новы дом і знаходзіліся на даху. Конныя легіянеры з гіканнем і крыкамі «пся крэў» расстрэлялі восем чалавек і спалілі будынак. Многія жыхары спрабавалі схаватца ад агню, куль і штыкоў у агародах, бульбяніку, жыцце, але і там іх знаходзілі карнікі і забівалі да смерці.

Відавочцы трагедыі ўспаміналі, з якой асалодай карнікі палілі праваслаўны храм, што знаходзіўся каля мясцовых могілак. У ліпенскі спякотны дзень праз дзве гадзіны мірная вёска ператварылася ў папалішча. Карнікі Войска Польскага ў той дзень забілі 32 мірных жыхары, спалілі 179 хат у вёсцы Дразна.

У той жа дзень трагічны лёс Дразна зазналі вёскі Залужжа і Падарэссе, што знаходзіліся ў 5 і 6 кіламетрах.

Майму тату Несцеру Іванавічу Дражыну ў той час было шэсць гадоў. Разам з бацькам Іванам Андрэевічам і маці Марыяй Акімаўнай ён цудам застаўся жывы. Я запомніў іх апаведы, як потым узаўважыліся вёскі Дразна, Залужжа, Падарэссе. Гэта была неймаверная праца, жылі ў наспех пабудаваных зямлянках, хлявах для жывёлы.

У пачатку жніўня 1920 года, дзякуючы актыўным дзеянням рэгулярных часцей Чырвонай Арміі, амаль уся тэрыторыя Беларусі была вызвалена ад палякаў. Але мірнае жыццё наладзілася не адразу. На беларускія землі прабіраліся польскія атрады Булак-Балаховіча, якія тэрарызавалі мясцовае насельніцтва.

Рыжскі мірны дагавор, які быў падпісаны 18 сакавіка 1921 года, паставіў кропку ў Польска-савецкай вайне.

Па меркаванні гісторыкаў, гэта быў «пракляты дагавор». Краіна Саветаў несла значныя страты. Толькі Беларусь страціла 100 тысяч квадратных кіламетраў з насельніцтвам 4,7 мільёна чалавек, абсалютная большасць з якіх з'яўляліся беларусамі. Польскія ўлады адразу распачалі апалчванне. За тры гады пасля падпісання Рыжскага дагавора былі закрыты ўсе беларускія настаўніцкія семінарыі. Колькасць беларускіх школ скарацілася ў 20 разоў, гімназій — у два разы. А да 1939 года на тэрыторыі Заходняй Беларусі не засталася ніводнай беларускамоўнай школы.

Палітыка польскіх улад закрывала і міжканфесійныя адносіны. Праваслаўныя храмы закрывалі, на іх месцы адкрывалі касцёлы. Толькі за 1930 год па рашэнні польскіх судов пад касцёлы было гвалтоўна аддадзена 300 праваслаўных храмаў. Гэта быў праект знішчэння праваслаўнай веры, накіраваны супраць праваслаўных хрысціян. Усё зводзілася да таго, каб давесці праваслаўе да галечы і бяспраўя. У аснове зямельных адносін таксама быў гвалтоўны захоп у сялян лепшых зямельных надзелаў і перадача іх польскім асаднікам. Для беларусаў уводзіліся квоты на пасады ў дзяржаўным кіраванні, арміі, паліцыі. Гэта была палітыка асіміляцыі і каланізацыі. Дыскрымінацыі падвяргаліся ўсе нацыянальныя меншасці: украінцы, літоўцы, рускія, яўрэі, немцы.

Справядліва, што 17 верасня 1939 года на землі Заходняй Беларусі прыйшла Чырвоная Армія. І гэта быў вызваленчы паход. Амаль 20 гадоў беларусы знаходзіліся пад прыгнётам Польшчы. Пасля прыняцця заканадаўчых актаў Вярхоўным Саветам БССР 14 лістапада 1939 года тэрыторыя Беларусі павялічылася са 125,6 да 225,6 тысяч квадратных кіламетраў, а колькасць насельніцтва з 5,6 да 10,3 мільёнаў чалавек.

Трагічныя падзеі, якія адбыліся больш за 100 гадоў таму ў Старадарожскім раёне, нельга выкрасліць з гісторыі і памяці чалавечай. За ўсталяванне мемарыяльных знакаў аб трагічных падзеях 12 ліпеня 1920 года ў вёсках Дразна, Залужжа, Падарэссе словы шчырай удзячнасці маім землякам, кіраўніцтву Мінскага аблвыканкама, Дразнаўскаму сельскаму савету і ўсім тым, хто дапамагаў нам у гэтай высакароднай справе. Устаноўленыя мемарыяльныя знакі стануць месцам памяці аб нявінна загінуўшых мірных жыхарах гэтых вёсак.

Разам з тым яшчэ ў цэні застаюцца трагічныя падзеі, шматлікія ахвяры сярод мірнага насельніцтва Беларусі ў часы Польска-савецкай вайны 1919—1921 гадоў. На мой погляд, увекавечыць іх памяць можна ў рамках унікальнага праекта «Жыць і помніць» пад эгідай Беларускай праваслаўнай царквы. Упэўнены, што гэтую ідэю падтрымаюць мае землякі, кіраўнікі гаспадарак і тэрыторый. Усё гэта патрэбна нам як напамін аб трагічным мінулым, якое ніколі не павінна паўтарацца.

Уладзімір ДРАЖЫН
Фота даслана аўтарам

Паэтычны дэбют Валянціна Таўлая

У 2022-м споўнілася 100 гадоў з дня напісання першага верша Валянціна Таўлая «Верабейкі». Напісаны ён на польскай мове, калі паэт вучыўся ва Усеагульнай школе, якая размяшчалася за паўночнымі мурамі Лідскага замка. Пазней гэты твор быў перакладзены аўтарам на беларускую мову. Паўсюль пазначаюць пад ім дату — 1922 год. Але ў рукапісах аўтабіяграфіі Валянціна Таўлая, якія захоўваюцца ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, рукой паэта пазначаны 1923 год.

Валянцін Таўлай.

На той час хлопчыку Валю было 7 гадоў. У 1945-м ва ўспамінах «Аб сабе. (Спроба глянуць на сваё жыццё)» пісаў:

«...На другі (1921) год бацька забраў мяне ў Ліду, каб я вучыўся. На вёсцы даводзілася бываць канікуламі.

Хаджу ў польскую школу, якая змяшчалася пры самых як жа тады велічных мурах-руінах старадаўняга замка ў Лідзе. Пры гэтых мурах сядзелі дзве згорбленыя векамы, заізмшэлыя хвоі, нават быццам бы закліятыя. Казалі: калі зламаць галінку — пацячэ кроў.

Цяжка было ў школе, пакуль з большага абцёрся. «Кто ты естэс? — Поляк малы!» Добра было гаварыць гэтак дзецям новапрыбыўшых «на крэсы» польскіх чыноўнікаў. Ну, а мне, малому «кацапу», які смешна выгаварвае «тшава» (травы), хоць па арыфметыцы і развіцці — больш чым на год уперадзе ўсіх?..

У дадатку, на вялікае маё гора, бацька загадаў і пашыў мне першыя доўгія штаны «навыпуск». Сталі нада мною насміхацца яшчэ больш ядавіта, называючы папам.

Аднак, быццам наперакор усім гэтым паніжэнням і здзекам, калі трэба было пісаць нейкае практыкаванне з адказам на пытанне «кім хачу быць?» — я горда напісаў: «Хачу быць інжынерам шляхоў» (суфлёрам быў, разумеецца, бацька, які шапнуў мне сваю заповітную мару).

... І вось ужо ў другім класе малы «кацап», ён жа «поп», ён жа «іжынер шляхоў» аднойчы штурхае свайго сябра па лаўцы, каб той падняў руку і «падказаў» настаўніцы, што ён, «кацап», мае нейкі вершык, відаць — уласны, але «не хоча» паказаць.

Хлапчука, хітраватага аўтара, ахопленна першым прыступам ліхаманкі шукання чытача, выклікаюць на сярэдзіну класа, бяруць з яго рук вершык і чытаюць:

WRÓBELKI

*Zima sroga. Mróz aż strzela.
Żadnych ptaków niema u nas.
Tylko wrony i wróbelki.
Biedne, biedne te wróbelki —
Nie mają co jeść.
Skaczą chłodnie, skaczą głodnie,
Ale cóż poradzić —
Wnet przeminie sroga zima.
Przyjdzie wiosna — i nakarmi.*

*Каб не падпадаць пад чужыя, недакладныя, а чаго добрага — праязічныя

пераклады і каб не абцягваць такім грахам чыё-небудзь сумленне — даю ў гэтай вынасы свой пераклад уласнага вершыка:

ВЕРАБЕЙКІ

*Ну й зіма! Трашчаць марозы
І няма ніякіх птушак —
Толькі вераб'і, вароны.
Горка гэтым верабейкам
З думкай аб ядзе
Так падскаківаць галодным.
Але што ж мы зробім? —
Вось міне зіма цяжкая
І вясна прыйдзе — накорміць.
Аўтар.
1923 г.*

Гэта быў мой водгук на школьную кампанію «Зімовай дапамогі» птушкам. Зачытвалі, здаецца, яшчэ нейкі другі мой вершык, але які і аб чым — зусім не помню.

Настаўніца патрапала мяне па шчацэ і сказала ўсміхаючыся:

— Добра. Пішы. Можна, некалі будзеш сапраўдным паэтам!

Не помню, ці гаварыла проста «паэтам», ці «польскім паэтам». Але, напэўна, думала: польскім. У кожным выпадку, мой аўтарэтэт падрос.

Алесь ХІТРУН

У «ЛіМе» свая легенда

Калі б існавала сувязь паміж гэтым светам і тым, што пачынаецца за нашым небыццём, і пра існаванне якога мы, як ні стараемся, нічога пэўнага сказаць не можам, і дайшла б гэтая вестка да Барыса Бур'яна пра яго, ён, несумненна, здзівіўся б. «Вы, Алесь, — дарэчы да усіх, нават нашмат гадоў маладзейшых за яго, звяртаўся толькі так, — нешта пераблыталі. Стагоддзе з майго дня нараджэння споўнілася яшчэ 7 студзеня». Нічога не пераблытаў, Барыс Іванавіч. Проста доўга разважаў, як лепш пра вас раскажаць. Каб ні ў якім выпадку не прысутнічала панібратства, але разам з тым не прапусціць і галоўнага. Думаў, разважаў, і вось што атрымалася.

Барыс Бур'ян.

Усё ж пачну з сябе. Прыход на працу ў «ЛіМ» быў для мяне не толькі радасным. Многія ўспрынялі мае з'яўленне ледзь не прыхамаццю новага галоўнага рэдактара Хведара Жычкі. Для іх я заставаўся звычайным раёншчыкам, хоць ужо шмат дзе друкаваўся. Як і іншыя, узятая Хведарам Дзімтравічам на працу, з-за таго, што мы не патраплялі пад схему, дзякуючы якой назва штотыднёвіка ўспрымалася як «лесть-месть». Большасць супрацоўнікаў даўно ведалі, каго трэба хваліць, а каго бэсціць. Таму чужакоў і сустрэлі ў штыкі. Былі, аднак, і тыя, хто імкнуўся абыходзіць гэтыя разборкі. Найперш адказны сакратар Уладзімір Мехаў, загадчык аддзела тэатра, музыкі і кіно Барыс Бур'ян, супрацоўнік аддзела літаратуры і мастацтва Алесь Мажэйка і іншыя. З імі ў мяне і склаліся прызны адносін. Не ў апошнюю чаргу з Барысам Іванавічам.

Цяпер пра тое, чаму раней не напісаў пра яго ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне. Ведаў, што ўспамінаць пра яе не любіў. З ім адбылося тое жудаснае, што не магло не прывесці да «неччага нахштальт амнезіі да яе». Неяк прызнаўся: «Вайна адбіла ў мяне памяць аб ёй». Гэта зусім не вобразнае параўнанне, а жорсткая рэальнасць. Адбылося ўсё пры высадцы савецкага дэсанта за лініяй фронту ў блізкі нямецкі тыл. У Барыса Бур'яна не раскрыўся асноўны парашут, і ён каменем паляцеў уніз. На шчасце, калі да зямлі заставалася некалькі соцень метраў, спрацаваў запасны. Гэта і ўратавала, але моцна ўдарыўся галавой аб зямлю. Падзенне адбывалася на вачах лётчыкаў. Нягледзячы на тое, што ўнізе была варожаа тэрыторыя, яны пасадзілі самалёт. Заўважылі, што баец без прытомнасці. У шпіталі ўрачы канстатавалі пераломы нагі і рукі і цяжкае страсенне мозгоў.

Вялікая ж Айчынная вайна для яго, ураджэнца Масквы, пачалася ў жніўні 1941 года. Да гэтага папрацаваў артыстам у тэатрах Разані і Кінешмы. У тым жа сорок першым скончыў тэатральную студыю пры Разанскім драматычным тэатры. Завяршыў барацьбу з нямецка-фашысцкімі захопнікамі на 4-м Украінскім фронце. Пасля гэтага ваенны лёс закінуў у Мінск, дзе і пачаўся яго журналісцкі і пісьменніцкі шлях. Быў карэспандэнтам БелТА, стыльрэдактарам газеты «Сталинская молодёжь», пазнейшая «Знамя юности»; рэдактарам на Мінскай кінастудыі навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў, супрацоўнікам часопіса «Советская Отчизна», цяперашні «Нёман». Перад тым, як трапіць у «Советскую Отчизну», два гады працаваў у «ЛіМе». Потым вярнуўся туды і аддаў яму яшчэ 22 гады.

Пісаў настолькі плённа, асабліва ў «ЛіМе», што ў прыхільнікаў яго таленту гэта выклікала добрую зайздрасць. Пры тым, што ніякай журналісцкай падрыхтоўкі не меў. Скончыў усяго

восем класаў сярэдняй школы і тэатральную студыю. Творчага ж поспеху дасягаў такога, на які здатны далёка не кожны, хто ўшанаваны самымі высокімі ганаровымі званнямі. Пачаў з апавесцей «Первый снег», «У синей бухты», «Твоя повесть», «Вальс Грибоедова», «Радужный перезвон». Напісаў п'есы «Зорка Венера» (з Міколам Алтуховым, пастаўлена ў 1967-м) і «Твой высокий поўдзень» (пастаўлена ў 1968-м). Стварыў шэраг сцэнарыяў для радыё, тэлебачання і дакументальнага кіно. Пасляхова перакладаў на рускую мову творы многіх беларускіх пісьменнікаў.

Аднак яго творчы партрэт будзе няпоўным, калі не засведчыць і не менш значнае. Усё гэта спалучалася з вялікай працаздольнасцю і найвялікшай улюбёнасцю ў тое, пра што пісаў. Яно, зразумела, выпрацавалася не адразу. Для гэтага спатрэбіўся немалы час. Ад наведвання шматлікіх спектакляў у тэатрах да прачытання многіх кніг. Чытаючы яго артыкулы, рэцэнзіі на спектаклі, кнігі, адчувалася, наколькі дасканала ведае біяграфію пэўнага акцёра, як дэталёва разбіраецца ў напісаным тым ці іншым пісьменнікам.

Раней з гэтым было куды складаней, чым цяпер. Многія энцыклапедыі яшчэ не былі выдадзены. Пра інтэрнэт з яго дасведчанасцю ці не па ўсіх пытаннях і гаворкі не магло ісці. Самому трэба было ўсё гэта быццам прапусціць праз сябе. Тым самым загадзя падрыхтаваць глебу, каб назапасіць неабходны патэнцыял для таго, што спатрэбіцца ў будучых публікацыях. Улюбёнасць Барыса Іванавіча ў тэатр перадалася і яго жонцы. Яна таксама з задавальненнем хадзіла на спектаклі. Асабліва, калі квіток на прэм'еру атрымлівала ад мужа. Па вяртанні яна дзялілася ўражаннямі ад прагляду, а яму гэтага дастаткова было, каб напісаць рэцэнзію. Найперш пра прэм'еру ў якім-небудзь мінскім тэатры. З многімі акцёрамі ён быў добра знаёмы, ведаў рэжысёраў. Даўно не сумняваўся ў тым, на што кожны з іх здатны.

Дарэчы, яшчэ аб квітках-запрашэннях. Іх Барысу Бур'яну прыносілі ці не на кожную прэм'еру. Калі ж нейкі тэатр прыязджаў на гастролі, то гасцям нагадвалі, каб не забыліся кантрамаркі занесці ў штотыднёвік «Літаратура і мастацтва», у аддзел тэатра, музыкі і кіно. Расказвалі тым, хто гэтага не ведаў, наколькі вялікім аўтарытэтам карыстаецца ў тэатральных колах яго загадчык Барыс Бур'ян. Калі ён з-за адсутнасці часу не мог наведаць спектаклі, тады прынесеныя запрашэнні прапаноўваў не толькі жонцы, а і знаёмым.

З двума пашанцавала і мне. Дзякуючы аднаму з іх пабываў на спектаклі Тэатра драмы і камедыі на Таганцы з удзелам незабыўнага Уладзіміра Высоцкага. На жаль, што гэта была за пастапоўка, забыўся. Не памятаю і тое, з якім тэатрам прыязджаў будучы народны

артыст Украіны і Савецкага Саюза Богдан Ступка. Здаецца, гэта быў Украінскі драматычны тэатр імя М. К. Занькавецкай. А можа, і Украінскі драматычны тэатр імя І. Франка, у які ён перайшоў у 1978 годзе. Галоўным рэдактарам «ЛіМа» быў Алесь Асіпенка. Пры чым Алесь Харытонавіч?

Ведаючы яго добрае стаўленне да мяне, Барыс Іванавіч прапанаваў мне напісаць рэцэнзію на спектакль, у якім у галоўнай ролі заняты Багдан Сільвестравіч. Добра яшчэ, што не на той, у якім так цудоўна праявіў сябе Уладзімір Высоцкі. А то ўзяўся б і яго пакрытыкаваць. А вось заўваг, хоць і не шмат, Багдану Ступку зрабіў. Што на мяне такое найшло, па сённяшні дзень не ведаю. Я звычайна крытык памяркоўны, што, вядома, не падабаецца тым «добразычліўцам», якія чужымі рукамі гатовы смалы ў агонь паддаць. Маўляў, іншых крытыкуй, а мяне хвалі. І раптам — мае заўвагі. Ды каму! Таму, чыё імя ўжо было на слыху.

Хоць, бадай, Богдану Ступку мой водгук ніхто не паказваў. У мяне ён дзесьці «заваліўся». Не маю звычкі раскладваць свае публікацыі па гадах. Затое артыкул аб Іване Шамякіне-драматургу, дарэчы, апублікаваны ў часопісе «Український театр», захаваўся. Ён таксама з'явіўся дзякуючы Барысу Іванавічу. Рэдакцыя гэтага друкаванага органа Украінскага тэатральнага таварыства прапанавала напісаць пра Шамякіна яму, але ён спастаўся на занятасць. Адмовіцца разгледзець яшчэ адзін бок шматграннай творчасці Івана Пятровіча я, канешне, не мог. Хоць папрацаваць давалося нямала. Шукаючы водгукі на спектаклі, перачытваючы тэксты твораў. Аднак якая радасць была, калі прыслалі нумар з маім артыкулам. Яе пабольшала пасля таго, калі даведаўся, што гэтае выданне ўваходзіць у спіс навуковых, зацверджаных ВАКама Украіны. З часопісам супрацоўнічалі вядучыя вучоныя-тэатразнаўцы, тэатральныя крытыкі, майстры сцэнічнага мастацтва, акцёры, рэжысёры.

Атрымалася, прабачце за нясціпласць, што я стаў для Барыса Іванавіча своеасаблівай палачкай-выручалачкай. Ды і ён неаднойчы прыходзіў на падмогу аддзелу крытыкі і бібліяграфіі, у якім я быў карэспандэнтам. Калі адсутнічалі ахвотнікі адрэцензаваць пэўную кнігу, Барыс Бур'ян заўсёды быў на падхваце. Толькі ахвотна згаджаўся тады, калі твор яго зацікавіў. Красамоўны выпадак, звязаны з 70-годдзем з дня нараджэння выдатнага паэта Сяргея Дзяргая, якое адзначалася 17 верасня 1977 года.

Сталася так, што аўтар, з якім загадзя дамовіліся, па нейкай прычыне падвёў. Артыкул жа быў неабходны тэрмінова, бо чарговы нумар «ЛіМа» выходзіў днём раней, 16 верасня. Я б і сам мог яго напісаць. Але мой матэрыял пра Сяргея Сцяпанавіча быў заплаваны ў дзявяты нумар часопіса «Беларусь». Калі звярнуўся да Барыса Бур'яна, ён быў не супраць, аднак не ведаў, як да гэтага паставіцца Алесь Асіпенка. Як і трэба было чакаць, пярэчанняў у Алеся Харытонавіча не было. Толькі калі не шанцуе, то не шанцуе. Як на злосць, у пішучай машыныцы ў аддзеле тэатра, музыкі і кіно, «паляцеў» адзін са шрыфтоў.

Супакойваю Барыса Іванавіча:

— Не хвалойцеся, у нашым кабінце з ёю ўсё ў парадку.

— Тады пайшлі да вас, а вы нясіце хутчэй кнігі Дзяргая.

Зрабіць гэта было няцяжка. Пры «ЛіМе» была свая бібліятэка. Разгарнуў Барыс Бур'ян адну, прынесеную мною, кнігу, другую... Месцамі падагнуў старонкі — зразумела, каб загадзя ведаць, што цытаваць. І пачаў так увішна грукаць на машыныцы, што адчуванне

было такое, нібы перадрукоўвае з ужо гатовага рукапісу. Уражаны яго хуткасцю, я, седзячы за сталом насупраць, ажно дыханне стаіў, каб не перашкаджаць. Ён жа ў гэты час яшчэ перакідваецца са мной словам-другім. А пасля... Гэта таксама было яго звычайкай. Захоплены друкаваннем, крыху выцягваў ніжнюю губу наперад, кранаўся ёю верхняй, а пры гэтым літара за літарай клаліся на паперу. Прайшло няшмат часу і 11 старонак рукапісу пра Сяргея Дзяргая — акурат на «лімаўскую» паласу — былі гатовыя.

Здзівіў Барыс Іванавіч мяне і іншым разам. Калі ўзяўся складаць для выдавецтва «Мастацкая літаратура» кнігу сваіх артыкулаў «І толькі надпіс...», у якую павінны былі ўвайсці творчыя партрэты паэтаў Аркадзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Валянціна Таўлая, Анатоля Астрэйкі, Антона Бялевіча, тэатразнаўца Яўгена Рамановіча, скульптара Заіра Азгура і іншых. Свае публікацыі пачаў адшукваць у падшыўцы «ЛіМа» і ншых выданняў, якія знаходзіліся ў «лімаўскай» бібліятэцы. Пра некаторыя пацікавіўся ў мяне, ці не захаваўся асобнік. На мой запытальны позірк усміхнуўся: «Калі малады быў, і я збіраў свае публікацыі, а цяпер... Дажывеце, Алесь, да майго...» Як у ваду глядзеў. У мяне таксама далёка не ўсе нумары з маімі публікацыямі.

Дарэчы, пра Заіра Азгура. Не ўсе ведаюць, што тры кнігі мемуараў Заіра Ісаакавіча «Незабываемое...», «То, что помнится...» (у двух тамах) напісаны Барысам Бур'янам. Звычайна ў такіх выпадках з'яўляецца ўдакланенне тыпу: «літаратурны запіс». Аднак яны па ўзаемнай згодзе адмовіліся ад гэтага. І правільна зрабілі. Барысу Іванавічу і без гэтых кніг славы хапала, а Заір Азгур, дзякуючы майстэрскаму ўзнаўленню сваім творчым паплечнікам таго, што сапраўды незабыўнае, пра што апавядаецца, паўстаў перад чытачом не толькі выдатным скульптарам, але і цікавым мемуарыстам.

Не стала Барыса Бур'яна ў кастрычніку 2009 года. Праходзячы «лімаўскімі» калідорамі, часам міжвольна спыняюся каля кабінета, які некалі падзяляў рэдакцыі часопісаў «Полымя» і «Беларусь». У ім, як бы на водшыбе, знаходзіўся аддзел тэатра, музыкі і кіно «ЛіМа». Калі іншыя супрацоўнікі на рабоце адсутнічалі, часам прыемна было пасядзець там утroph: Барыс Бур'ян, Алесь Мажэйка і я. Ёсць жа моманты, што з'ядноўваюць не толькі літаратура і мастацтва. Асабліва, калі твой субседнік успрымаецца не толькі легендай штотыднёвіка, а і з'яўляецца легендай тэатральнага мастацтва Беларусі.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Разблытаць ніткі лёсаў

Разблытаць ніткі лёсаў герояў у аповесці, разабрацца з мінулым у новым рамане, павіншаваць з юбілеем класіка ды развязаць трывалыя міфы пра яго, аддаць даніну памяці знакавым падзеям беларускай гісторыі, пазнаёміць з навуковымі росшукамі ў галіне літаратуразнаўства, падзяліцца кніжнымі навінкамі, як звычайна, запрашае і свайго пастаяннага, і патэнцыяльнага — новага — чытача «Полымя» першым летнім чэрвеньскім нумарам.

У рубрыцы «Паэзія і проза» — завяршэнне рамана-версіі Віктара Праўдзіна «Непераможны злом». У гэтай частцы пасля развязкі трагічных паслярэвалюцыйных падзей мы «трапляем» у 1961 год, каб сустрэцца з некаторымі ўжо вядомымі героямі. А напрыканцы аўтар паведамляе, што ўвасоблены на старонках твора святар Канстанцін Жданаў з’яўляецца рэальным чалавекам, а значыць апісаныя нягоды маюць пад сабой рэальную аснову. Асоба Жданава была ўшанавана толькі ў нашым стагоддзі: у 2011 годзе ён быў кананізаваны Беларускай праваслаўнай царквой, а ў 2020 — уключаны ў Сабор наваму-чаникаў і спаведнікаў Царквы Рускай.

І царква, і рэлігія на працягу стагоддзяў знаходзіліся ў аснове светапогляду чалавека і выканалі фенаменальную ролю ў фарміраванні сучаснай культурнай Еўропы. У час змены фармацый пачатку мінулага стагоддзя менавіта гэтыя вызначальныя сферы жыцця як самыя кансерватыўныя зведалі на нашай зямлі жахлівую ломку. Сёння з улікам і беларускіх, і еўрапейскіх рэалій перспектыва захавання высокага статусу інстытуту рэлігіі ў грамадскай свядомасці бачыцца пры ўмове самастойнага функцыянавання ў дзяржаве і своечасовай адаптацыі да сацыяльных змен.

Прозу прапаноўвае і Валянціна Драбшэўская — «кароткую аповесць» «Горкі цукар» (твор больш падобны на апавяданне, за межы якога выходзіць хіба што не зусім уласцівай гэтаму жанру «гульнэй» часавымі пластамі). У мастацкім тэксце паказваецца, якія глыбокія нашы карані на гэтай зямлі, як шмат выпадае перажыць за доўгае жыццё аднаму толькі чалавеку. Гістарычныя перыпетыі пераблытваюць-пераплятаюць, нярэдка трагічна, лёсы людзей, і часам на працягу зямнога шляху даводзіцца разблытаць гэтыя ніткі. Важна, як бачым з агульнай танальнасці аповесці, не адрачыся ад свайго мінулага і продкаў, якімі б яны ні былі, дараваць крыўдзіцелям і пазбавіцца прагі помсты — вось чаму вучыць чытачоў пісьменніца.

Людміла Лазута выступае з апавяданнем «Ты гавары, каб я ўбачыў яе зноў», якое ўяўляе сабой напачатку амаль што плыні успамінаў гераіні-апавядальніцы аб маладосці, калі былі малымі дзеці, калі была жывая маці, якую забрала цяжкая хвароба. Прыводзяцца цікавыя назіранні і маці, і самой гераіні на тэму жыцця ў гарадскіх шматпавярховых дамах, у новых умовах. Успаміны плаўна перацякаюць у апісанне паездкі да сваякоў, гасцяванне ў якіх выкрывае старыя сямейныя раны ваенных часоў — і гэтая аўтар разблытвае нейкія ніткі чалавечых лёсаў. Удумлівы, уважлівы чытач, калі сёння такія яшчэ засталіся, знойдзе ў апавяданні шэраг цікавых думак, якімі гераіня дзеліцца ва ўласцівай ёй спавядальна-інтымнай форме.

Анатоль Зэкаў у нізцы «У хату бацькаву вярнуся» знаёміць нас з шэрагам розных па тэматыцы вершаў. У адным з іх («Піва для Караткевіча») даволі арыгінальна глядзіцца алузія на знакаміды твор класіка літаратуры «Заяц

варыць піва». У Зэкава заяц таксама гатуе гэты напой, але мэта кухарства ўжо іншая — паправіць «здараўе» і настрой Уладзіміру Караткевічу, які напярэдадні доўга сядзеў за кілішкам з сябрамі. А ў творы «Калі жанчына плача...» лірычны герой кранальна прызнаецца: у тых слязах, што «б’юць па сэрцы, нібы чаргою з кулямёта», ён назьменна бачыць і сваю кроплю віны.

Яўген Хвалей выступае са сваёй «дэндральнай» падборкай пад назвай «Майскія дрэвы майго двара», натхнёнай часам вясенняга цвіцення. Звычайным людзям, занятым сваімі штодзённымі справамі-клопатамі, невядома, што і між дрэвамі адбываецца нікому не бачнае, але падгледжанае чулым паэтам узаемадзеянне — сасны з дубам, алычы з клёнам, язміна з абляпіхай.

Васіль Казачок дзеліцца думкамі пра сваё жыццё ў падборцы «Мілы сэрцу кут», дзе чытач знойдзе прыемныя ўражанні лірычнага героя ад сустрэчы з бацькамі, акунецца ў адухоўленую атмасферу Вялікадня, пранікнецца ўрачыстасцю зімовага надвор’я ці чаканнем моманту сустрэчы вясны. Завяршае нізку верш цвёрдай формы — «Трылет», які таксама нагадвае пра халодную прыгажосць зімы. Але не варта думаць, што тэма не актуальная ў цяперашнюю гарачыню: дзень летняга сонцастаяння ўжо прамінуў — і па-здраднічку хуткі час неспрыяльна павярнуў нас да восні.

Рубрыка «Спадчына» працягвае знаёміць чытачоў «Полымя» з успамінамі Георгія Марчука, названымі «Божы дар. Раман-хроніка майго жыцця». Аўтар апавядае, як жаніўся, як ездзіў на семінар драматургаў у Рыгу і які каштоўны досвед прывёз адтуль, як наведваў Вышэйшыя курсы сцэнарыстаў і рэжысёраў, вымушаны пакінуць каханую жонку з дачкой. Згадвае, як вывучаў філасофію — Платона, Арыстоцеля, Гегеля, Канта, Шапенаўэра, Фрэйда, Ніцше, Юма, запісваючы асобныя цытаты ў сшытак. Шмат увагі надаецца вобразу бабулі — асэнсаванню ролі, якую яна выканала ў выхаванні аўтара, і болю невыносных страт, які было наканава на спазнаць у жыцці.

У аўтабіяграфіі маладыя аўтары знойдуць і парад, якая прычынае дзверы ў творчую лабараторыю літаратара: «Для героя дастаткова бараніць свае ідэалы. Яго душа пастаянна працуе, яму цікава жыць, ён спакушае нялёгкаму жыццю чалавека і гатовы бескарысліва пайсці на дапамогу слабаму».

У «Навуковых публікацыях» размешчаны два артыкулы: першы належыць Дзмітрыю Юркойцю — «Спецыфіка дадання тэмы будучыні ў творчасці

заходнебеларускіх пісьменнікаў», другі Ігару Шаладонаву — «Здзяйсненне ўчынку як жыццёвы і творчы прынцып пісьменніка Васіля Быкава».

Тэма Заходняй Беларусі не губляе актуальнасці, пра што сведчыць публікацыя, дзе дэманструецца шырокі тэарэтыка-метадалагічны грунт яе распрацоўкі. А ў верасні ў сувязі з 85-годдзем з дня аб’яднання Беларусі ў Мінску адбудзецца канферэнцыя «Заходняя Беларусь (1921—1939) — гісторыя, культура, літаратурны рух — і сучасныя праблемы развіцця», да ўдзелу ў якой Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі запрашае спецыялістаў-гуманітарыяў.

Пазначаную фактам публікацыі артыкула Ігара Шаладонава вялікую для беларусаў і Беларусі дату — 100-годдзе з дня нараджэння Васіля Быкава не пакідае незаўважанай і Людміла Рублеўская. У рубрыцы «Юбілеі» яна прапаноўвае матэрыял пад назвай ««Як добра было б сядзець тут з мілым дзяўчом да ночы...», дзе ставіць на мэце разбіць міф пра пісьменніка як майстра выключна ваеннай прозы. Яна прыводзіць вялікія цытаты з аповесцяў і раманаў класіка з увасобленымі ў іх трапяткімі эпізодамі кахання, суперажывання, эстэтычнага захаплення, дэманструючы, як у таленавітых аўтараў кожны фрагмент можа быць незалежна каштоўным і цэласным.

У сувязі з юбілеем гістарычнай падзеі ў чэрвеньскім нумары да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, Уладзімір Паўлаў узаўяўляе ў публікацыі «Маладая партызанская гвардыя» эпізоды летапісу Вялікай Айчыннай вайны. Размова ідзе пра змаганне спецыяльна створаных камсамольска-маладзёжных груп, узводаў, рот і атрадаў: паказваецца іх супраціўленне фашысцкай прапагандзе і вядзенне падрыўной дзейнасці. Аўтар пералічвае шмат імёнаў, суправаджаючы апавед ухвальнымі водкумамі пра патрыятычныя паводзіны маладых самаахвярных хлопцаў і дзяўчат.

У гэтай жа рубрыцы «Полымя» працягвае публікаваць успаміны пісьменніка, ветэрана айчыннай журналістыкі Міхася Шыманскага «Не пакінь нас, памяць». Тэкст здольны захапіць праўдзівасцю, шчырасцю перададзеных уражанняў — вось, напрыклад, як узаўяўляецца выпадак часоў вайны: «Я падаю на зямлю і, аглушаны, паўзу на край пагорка, да густых маладых ялін. Разумею, што пад імі магу схаватца, але ці дабяруся? Бо самалёт кружыць над пагоркам, і ў небе не сціхае страшны гул, ад якога дрыжыць лес. Хто ведае, з якой мэтай так нечакана з’явіўся гэты самалёт, чаму робіць круг за кругам? А раптам кіне на нас бомбы ці разане з кулямёта...» Жахлівае здарэнне ў прыгожым урочышчы так запамнілася аўтару, што ён пасля баяўся хадзіць у гэтыя багатыя на ягады мясціны і не раз бачыў у сне самалёт, ад якога не паспявае схаватца, бо не ў стане зрушыцца з месца.

Міхася Шыманскага апісвае жахлівыя сітуацыі, як чалавек (бацька аўтара) баіцца чалавека (немца), вымушаны хавацца ва ўласным двары і хіба што цудам застаецца жывы. Галодныя гады нішчымніцы, спаленыя хаты, пасляваеннае жыццё ў бункеры — вось і ўсё, што нясе вайна простым людзям.

Кранальныя і радкі пра тое, што і ў самыя цяжкія хвіліны чалавеку хочацца жыць і атрымліваць пазітыўныя эмоцыі, нават вельмі парадаксальным спосабам: «А пакуль мы гулялі ў сваю вайну». Прадбачу заканамернае пытанне некаторых чытачоў «Полымя»: як гэтыя магі дзеці тады займацца такімі забавамі, калі ішла сапраўдная вайна — страшная, з пастаяннымі пакутамі,

страхам, расстрэламі, смерцю?.. Ніякай логікі не было ў такіх дзеяннях. Я і сам цяпер здзіўляўся б тым дзіцячым гульням, калі б асабіста ў іх не ўдзельнічаў». Аўтар расказвае пра асабістае цікавае не хаваючы нічога, каб чытач атрымаў праўдзівае ўяўленне пра тое, што такое вайна.

У рубрыцы «Памяць» Дзмітрый Радзівончык публікацыяй «Светлы дзень паэтэсы Ірыны Данік» знаёміць чытача з малавядомай пісьменніцай, якая пайшла з жыцця шэсць гадоў таму, пакінуўшы адзіны зборнік вершаў «Мой светлы дзень». Звернута ўвага на кантраст, які ўтвараюць сама паэтэса як светлы і жыццяродны чалавек і яе лірычная гераіня са сваімі трывогамі, сумневамі, якімі шчодро дзеліцца, блукаючы ва ўнутраным космасе. Недзе на перасячэнні вобліку рэальнай паэтэсы і створанага ў рыфмаваным слове вобразу, відаць, і варта шукаць сапраўдную асобу.

Рубрыка «Спадчына» працягвае знаёміць чытачоў «Полымя» з успамінамі Георгія Марчука, названымі «Божы дар. Раман-хроніка майго жыцця». Аўтар апавядае, як жаніўся, як ездзіў на семінар драматургаў у Рыгу і які каштоўны досвед прывёз адтуль, як наведваў Вышэйшыя курсы сцэнарыстаў і рэжысёраў, вымушаны пакінуць каханую жонку з дачкой. Згадвае, як вывучаў філасофію — Платона, Арыстоцеля, Гегеля, Канта, Шапенаўэра, Фрэйда, Ніцше, Юма, запісваючы асобныя цытаты ў сшытак. Шмат увагі надаецца вобразу бабулі — асэнсаванню ролі, якую яна выканала ў выхаванні аўтара, і болю невыносных страт, які было наканава на спазнаць у жыцці.

Часопісная «Кнігарня» ў чэрвені, як звычайна, таксама поўная навінак, з адной з якіх знаёміць чытача Алесь Карлюкевіч. Размова ідзе пра манаграфію гісторыка Аляксандра Бараноўскага «Віцебская губерня ў дзяржаўным будаўніцтве Савецкай Беларусі». Рэцэнзент прызнаецца: «Звяртаючыся да іх біяграфій, усведамляючы, хто, з якім палітычным, дзяржаўным, жыццёвым вопытам стаяў за прыняццем тых ці іншых рашэнняў, быў іх выканаўцам, глядзіш на гісторыю зусім іначай, дадаеш пэўных уяўленняў і вобразнасці». На думку аўтара публікацыі, мастацкія творы 1920-х і тым больш пазнейшых гадоў не адлюстроўваюць усёй складанасці працэсу фарміравання тэрыторыі Беларусі, таму кніга здольна стаць апорай для сучасных пісьменнікаў, якіх цікавіць гісторыя. Між іншым, мяркуючы па апошніх мастацкіх творах у «Полымі» ў жанрах буйной прозы, ахоплены ў кнізе даследчыка перыяд якраз карыстаецца папулярнасцю ў аўтараў, якія спрабуюць разгледзець у ім паралелі з днём сённяшнім.

Васіль Шырко ў рэцэнзіі «Пакручастыя дарогі кахання» на кнігу Яўгена Хвалей «Даруй, каханая» робіць спойлер сюжэта, цікавага і займальнага, — гэта заўсёды было вызначальным для пісьменніка. Рэцэнзент прызнаецца ў нечаканасці здзейсненага Хвалеем пераходу да прозы — «чорнага хлеба» літаратуры, але радуецца, паколькі менавіта гэтая дзялянка аказалася настолькі паспяховай, што асобныя з кніг перавыдаваліся да пяці разоў.

Наталля БАХАНОВІЧ

Пазнавальнае праз займальнае

У савецкія часы, калі ў друку змяшчаўся спіс кніг, вылучаных на Дзяржаўную прэмію, на старонках газет разгортвалася і ажыўленае абмеркаванне. На вялікі жаль, сёння гэтая добрая традыцыя страчана. А чаму б яе не аднавіць? Думаецца, што гэта тычыцца і Нацыянальнай літаратурнай прэміі. Каб не проста раіць некаму, пачну, бадай, з сябе.

У «ЛіМе» ад 18 мая быў апублікаваны спіс кніг і аўтараў, вылучаных на конкурс для атрымання Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў сямі намінацыях. Сярод «чортавага тузіна» дзіцячых аўтараў я вылучыў бы кнігу Міколы Чарняўскага «Куды вядуць Куты», адрасаваную дашкольнікам і школьнікам малодшых класаў. У цвёрдай вокладцы, прыгожа ілюстраваная дызайнерам Крысцінай Чындаравай, яна ўжо знешне прыцягвае ўвагу. Ніколькі не адстае ад знешняга выгляду і ўнутраны змест, даволі насычаны і разнастайны. У кнізе змешчаны вершы, казкі, легенды, прымаўлянкі-забаўлянкі, загадкі.

Мікола Чарняўскі даўно зарэкамендаваў сябе як чужоўны казачнік. У гэтай кнізе ў казцы «Браты» ён распавядае пра сустрэчу на лузе маленькага зялёнага коніка з сапраўдным канём-скакуном. Першы пачынае даказваць, што яны — браты. У дадзеным выпадку аўтар абыгрывае падобныя па напісанні і гучанні назвы насякомага і жывёліны. Сюжэт казкі пабудаваны на іх спрэчцы, ды ўрэшце большы саступае меншаму, і абодва прыходзяць да згоды, што яны і насамрэч браты, хоць і жывуць у розных умовах: адзін — у канюшні, а другі — у канюшыне. Конь так і заяўляе:

*Хоць не цягнеў нахаб ніколі,
Што ж будзь раднёй,
Калі ўжо так.*

Адно што папярэджвае: «Як прывядуць мяне на пашу, // Не лезь пад

ногі, уцякай!» І гэтае папярэджанне — знак сапраўднага сяброўства.

Побач змешчана і пёса-казка «Пад Новы год — не без прыгод», якая можа быць пастаўлена дзіцячымі тэатральнымі калектывамі і гурткамі школьнай самадзейнасці. У ёй і дзеючых асоб няшмат, і сюжэт нескладаны, але тым не менш інтрыгоўна-займальны, які павінен хараша глядзецца на сцэне.

Дарэчы, займальнасць — адметная рыса паэтычнай творчасці Міколы Чарняўскага, асабліва ў кароткіх вершах, якія, нібыта скарагаворкі, чытаюцца на адным дыханні і запамінаюцца лёгка не з першага прачытання. Як прыклад — верш «Воўчая крыўда»:

*Воўк вярнуў вёў,
Воўк ад крыўды выў:
Эх, была б вярнуўка,
Не ўцякла б кароўка!*

Лёгкім гумарам пазначаны таксама вершы «Яблык», «Рагатухі», «Гузак»... Героі кнігі, калі меркаваць толькі па назвах вершаў, — «Кемлівы Зай», «Воўк-абібок», «Жавыя вавёрачкі», «Лекар Дзюбанос» і іншыя. Чытачам цікава будзе даведацца, чаму ў Янкі душа ў палоску, а Мішку празвалі шышкай, хто такі насупа і што за дзіва-птушка Вуць-Віць-Вуд...

Пазнавальныя і легенды Міколы Чарняўскага, у якіх аўтар па-свойму тлумачыць паходжанне назваў некаторых вёсак, рэк і азёраў Беларусі: «Сказ пра возера Любутка», «Сож і Дняпро», «Ёсць сакрэт у Грыбна», «Каля Гаўі прабягаў я».

А вось з верша, які даў назву кнізе, чытачы даведаюцца, што ёсць вёска і возера з аднолькавай назвай Куты. І яшчэ пра тое, што ад вёскі пачынае свой разбег да больш паўнаводнай ракі Лахва невялікая рачулка Жыварэзка.

Аўтарскія легенды арганічна дапаўняюць і геаграфічныя загадкі, якія чытачам, між іншым, неабходна самім закончыць рыфмай-назвай (безумоўна, прыкрыўшы загадзя адгадкі, пададзеныя пад адпаведным

тэкстам). Адрасуючы гэтыя творы («Хоць ляжыць, але бяжыць», «А я...», «Расце рэчка ў агародзе?», «Сіняхвостая Ліса») юным «чамучкам», паэт імкнецца пашырыць геаграфічныя веды хлопчыкаў і дзяўчынак, а магчыма, і падштурхоўвае задумацца над назвамі іх родных вёсак, а таксама рэчак і азёраў, каля якіх тыя размешчаны, абудзіўшы такім чынам дзіцячую фантазію і цікавасць да краязнаўства.

Зрэшты, імя Міколы Чарняўскага добра вядома шырокаму колу чытачоў. Вершы паэта, на творчым рахунку якога звыш паўсотні выдадзеных кніг, на працягу многіх гадоў уключаюцца ў школьныя падручнікі і хрэстаматыі для дадатковага чытання. На іх выходзіліся яшчэ бацькі, а то і дзядулі і бабулі сённяшніх хлопчыкаў і дзяўчынак. А да ўсяго Мікалаю Мікалаевічу шмат у чым абавязаны многія сучасныя пісьменнікі, чые імёны ў свой час з яго благаславення адкрывала «Бярозка». Многія з тых пачаткоўцаў сёння самі з'яўляюцца настаўнікамі маладых, маюць высокія дзяржаўныя ўзнагароды, адзначаны шматлікімі прэміямі, у тым ліку і Нацыянальнай літаратурнай. Дык, пэўна, самы час уганараваць гэтай прэміяй і іх настаўніка.

Анатоль ЗЭКАЎ

Чытацкі дзённік
Навума Гальпяровіча

Барацьба, каханне і геройства

Нядаўна перачытаў чужоўны твор Аляксея Карпюка «Данута» — драматычную гісторыю кахання хлопца з заходнебеларускай вёскі і дачкі польскага генерала.

Памятаю першае ўражанне, якое зрабіла на мяне аповесць у маладосці. Я тады няшмат чытаў беларускай прозы. Яшчэ не прыйшоў у мой чытацкі свет Уладзімір Караткевіч, але невядомы мне да гэтага беларускі пісьменнік развярэдзіў душу, прымусіў суперажываць і марыць пра высокае светлае каханне.

І вось чытаю цяпер, пасталелы, пабачыўшы шмат у жыцці, перачытаўшы нямала чужоўных твораў, і зноў у душы зварухнулася даўняе трапяткое пачуццё.

«У дзяцінстве я верыў у казкі пра рай. І цяпер у мяне было адчуванне, быта знаходжуся ў гэтым самым раі.

І не было курсаў.

Не было сотні праклятых паўлітровак, якія мне, соннаму, заўтра на світанні трэба разносіць па кватэрах.

Не было маёй вёскі, бацькоў і надзённых клопатаў. Вакол ззяла вясна, існавалі Дануса і я. Гучалі чужоўныя мелодыі, зіхацела сонца, а час спыніўся, застыў».

Простыя словы, досыць простае пісьмо, але ўся аповесць прасякнута непрыхаванай праўдай, крыху наіўнай шчырасцю, што робіць яе надзіва прываблівай, нібыта расповед блізкага чалавека.

Твор, між тым, не толькі пра каханне. Яркая паўстае перадваенная Вільня, стасункі паміж беларускімі студэнтамі і іх супрацьстаянне з тагачаснымі польскімі ўладамі, нямала яркіх замалёвак пра побыт мясцовых жыхароў.

І ў жыццё галоўнага героя ўрываецца пачуццё, з якім той напачатку нават змагаецца: ён — просты сялянскі хлопец, які ненавідзіць панюў, для якога пачуцці — непатрэбная рэч, бо трэба быць цвёрдым і мужным, і гарадская паненка, дачка генерала...

Нейкі нават шэкспіраўскі матыў, бо закаханыя пераадольваюць усё, што павінна стаць сцяной перад імі, аддаюцца светламу каханню без астатку.

Аповесць сумная, з трагічным фіналам.

«Помнік трэба табе паставіць, ці што? А дзе твая магіла?.. Буду на Рыжскім узмор'і, знайду якога-небудзь пісьменніка, дам яму ўсе паперы, фатаграфіі і папрашу, каб кніжку пра цябе напісаў, як ты некалі хацеа...

Фактычна кніжку пра нас, пра эпоху. Атрымаецца цікавая гісторыя пра барацьбу, каханне і геройства. Не важна, што ў ёй буду не самым галоўным героем...»

Аповесць «Данута» Аляксей Карпюк, паводле яго ўласнага прызнання, перапісваў трыццаць чатыры разы. І гэта нягледзячы на тое, што самая першая публікацыя выклікала захоплены водгукі чытачоў.

А вось некаторым крытыкам не спадабалася, што аўтар вынес каханне вышэй за класавыя пазіцыі, герой праявіў слабасць, закахавшыся ў прыгожую паненку з іншага сацыяльнага кола.

Тым не менш, многія чытачы пісалі ўдзячныя лісты аўтару, прымалі твор за сапраўдную гісторыю, нават шукалі магілу гераіні ў горадзе, ярка апісаным пісьменнікам.

Цяпер, перачытваючы, я больш уважліва звярнуўся да мовы твора. Простая, здаецца, без штукарства, уласцівага некаторым яго сучаснікам, яна ўражвае сваёй натуральнасцю, своеасаблівым смакам памежнай беларускай гаворкі, характэрнай для тых краёў, якія апісвае аўтар.

Твор, між тым, пераадольвае рэгіянальнасць, набывае агульначалавечае гучанне. Нездарма аповесць перакладзена на розныя мовы свету.

Пра асобу і значэнне творчасці Аляксея Карпюка напісана нямала. Ды і многія яго творы заслужылі прыхільныя словы крытыкаў, чытацкую ўвагу. Але «Данута» займае, як для мяне, асобнае месца.

Гэты твор па праву можа ўпрыгожыць любую літаратуру, і для беларускага чытача — гэта сапраўдная асалода і гонар за здабыткі айчыннага прыгожага пісьменства.

І няхай яго можна назваць меладрамай ці масавай літаратурай, дай Божа, каб такіх твораў у беларускіх пісьменнікаў было больш.

Пра барацьбу, каханне і геройства.

У свеце фантазій

Павел Гушынец, медыцынскі работнік па адукацыі, але пісьменнік па прызынанні, парадаваў сваіх чытачоў пятай кнігай з серыі «Казкі для Вяснушкі», гэтым разам пад назвай «Дзень нараджэння».

Цікавіцца літаратурай Павел пачаў яшчэ ў дзяцінстве, калі ўбачыў, як сусед па парце піша навукова-фантастычнае апавяданне. Аўтар прызнаецца, што яму стала зайздросна, і як толькі вярнуўся дадому, узяў з паліцы сшытак на 96 лістоў і пачаў пісаць.

З таго часу цяга да пісьменніцтва не згасла. Цяпер, у адрозненні ад школьных гадоў, на стварэнне кніг яго натхняе не дух саперніцтва і зайздрасці, а ўласная дачка Соня. Яна, дарэчы, з'яўляецца галоўнай гераіняй большасці твораў, і «Казкі для Вяснушкі. Дзень нараджэння» не сталі выключэннем.

У новай кнізе дзве гісторыі, якія развіваюцца паралельна, але з розніцай у тысячагоддзі. У адной расказваецца пра вайну паміж светлымі і цёмнымі магамі, а ў другой — пра падрыхтоўку да дня нараджэння Вяснушкі. Апавяданне будзе абсалютна зразумелае як тым, хто прачытаў папярэднія чатыры часткі пра прыгоды галоўнай гераіні, так і тым, хто знаёміцца з персанажамі ўпершыню.

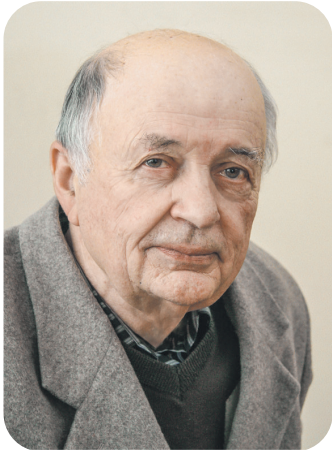

Гартаючы старонку за старонкай, мы апынаемся то ў мінулым — 2000 гадоў таму, пасярод крыважаўнай бітвы паміж рознымі чараўнікамі, то ў сучаснасці, дзе прыварацень, адправіўшыся па падарунак у іншае вымярэнне, разам з магасай трапляюць у розныя прыгоды. Спачатку гэтыя сюжэтныя лініі ідуць незалежна адна ад другой, але бліжэй да канца твора паміж імі выяўляецца сувязь, і чытач бачыць, як дзеянні тысячагадовай даўнасці ўплываюць на сучаснасць.

Прыгоды Вяснушкі выкладзены даволі прастай мовай, Павел Гушынец украдвае ў твор гумар і іронію, таму апавяданне з першых старонак захопіць юных аматараў фэнтэзі. Присутнічае ў кнізе і мараль: разам з сябрамі ўсе праблемы вырашыць прасцей, чым у адзіночку; не заўсёды першае ўражанне правільнае, а знешнасць бывае падманлівай; любое жыццё каштоўнае, а вайна — гэта заўсёды жаж.

«Казкі для Вяснушкі. Дзень нараджэння» — гэта не проста кніга для дзяцей і падлеткаў, а насычаны мудрасцю твор, які здольны паглыбіць у свет фантазій нават і дарослага чытача.

Алесь ГУСАРЭВІЧ

Казімір КАМЕЙША

Глыбіня

Пражыў я свой век, ці за векам прабег,
Цяпер у цішы дажываю.
І сніцца мне часта стары карабель,
Што з далечы дзён выплывае.

Ён голасам дзеда пакліча мяне
Ды крыкам зняможаным чайкі.
Ён борт свой у бухту адчаю хіне,
А сам, як і я, не адчайны.

Плывём, а пясок ужо днішча скрабе,
Пакутаю даўняй падкуты.

Па курсе знаёмым плыве карабель,
Па іншым зусім, чым валюта.

Жартуюць на палубе маракі,
Спагады не просяць ніякай:
— А мы будзем плыць,
пакуль ёсць плаўнікі,
А ёсць у запасе яшчэ бурлакі,
А там — абাপрэмся на якар.

Астыла і знікла даўно глыбіня,
А як нас сустрэнуць — пабачым.
Мне трэба хутчэй вас прыціснуць, абняць,
А потым мы разам наплачам.

Плыве карабель і намцвае мель,
Сустрэнуць з віном нас, магчыма.
Смяяўся я, плакаць калісьці не ўмеў,
А потым бяда навучыла.

Хапаў мяне вір у абдымкі не раз,
Ён сам і лячыў мае болькі.
Які ён, здзіўляўся я, зменлівы час,
А я не мяняюся толькі.

І тыя ж паходка, і звычка, і сны,
І тыя ж сінічка і жораў,
І боль усё той жа, і гонар лясны,
І іншае ўсё не чужое.

Жыццё мне нагадвала хваляў гульнію
З налётам то смеху, то плачу.
Я плаваў, я мудрасці ўсю глыбіню
За Нёмнам у пушчы пабачыў.

Алёна БЕЛАНОЖКА

Бывай, вясна!

Адцвілі каштаны на бульвары,
Адзвінелі школьныя званкі.
Босыя па мокрым тратуары
Да Дняпра ідуць выпускнікі.

І глядзяць настаўнікі не строга,
І журнал адпраўлены ў архіў...
Сёння вас вядзе адна дарога.
Раніцай разыдуцца шляхі:

Вас пакліча ўдалеч свет вялікі,
Поўны скрыжаванняў і надзей!
Можна, хтосьці новыя сяжынкi
У снягах палярных пракладзе,

Перарэжа трасамі пустыні,
Асядлае горныя хрыбты.
Хтосьці над абрывамі крутымі
Узвядзе ажурныя масты,

Умацуе дальнія заставы,
Злучыць між сабою астравы.
Хтосьці пойдзе зорным шляхам славы,
Хтосьці — шляхам веры і любові.

Будзе роўны шлях ці пакручасты,
Дзе б ні пралягаў, куды б ні вёў —
Хай усе шляхі вядуць да шчасця!
А яно — у кожнага сваё.

Хай аднойчы стануць явай мары,
А пакуль — гуляйце да відна!
Адцвілі каштаны на бульвары.
Адцвітае май. Бывай, вясна!

Кветкі каралёў

— Давай пасадзім ружы, — шэпчаеш ты.
І я шапчу ў адказ:
— Канечне, мілы!
Як многа ў іх кароўнай пекнаты,
Высакароднай гордасці і сілы!

Чаго я цягаўся за мора, за свет
З гадоў яшчэ ранніх, юначых?
Скажу вам адкрыта, які тут сакрэт, —
Хацелася свету пабачыць.

Пабачыў і солі даволі глынуў,
Жыву, варушуся, сумую.
Ужо не праішуся туды, у вясну, —
У снежны сваім зазімую.

На траве конь выскубе свой цень,
Ён атавай адрасце нанова.
На вярсце, на конскім тым хвасце
Я дамоў вярнуся днём вясновым.

Сіціхне трэск дакучлівых сарок,
І чыясьці дзюбка мне праплача:
— Ты ж з зімы, са снежня, снегірок,
Што ты тут, у пушчы ў нас, не бачыў?!

Што не бачыў — потым дагляджу,
Калі промень па акне паскача.
Я цяпла прывёз вам і дажджу,
Ды і слова цёплае на ўдачу.

Запрагайце хітрага каня —
І праз лес, праз далячынь і гоні —
Будзем свае леты даганяць,
Будзем нават верыць, што дагонім!..

Мой каляндар даўно зіма гартае,
І горнеца сама пад цёплы дах.

Хай абвіваюць пачарнелы плот
І гэты дом стары, што мы прыдбалі,
Каб тут хавацца ад усіх турбот!
...Шумяць, шумяць нясцішна магістралі,

Гараць вітрын паўночныя агні,
Навіны растрывожылі планету,
А мы з табой бяжым ад мітусні
У наш маленькі рай на краі свету,

Каб слухаць, як спявае салавей,
Як лістапад шуміць над сонным лесам,
Каб марыць пад самотны гул завей,
Якія мы пасадзім кветкі ўвесну.

Ты любіш ружы — кветкі каралёў! —
І пацалункам зноў мяне абудзіш:
«Іх пасаджу я ўздоўж усіх шляхоў,
Якімі да мяне ісці ты будзеш!»

Мне пазайздросціць жонка караля,
Бо маю болей, чым магла жадаць я:
Утульны дом, напэвы салаўя,
Каханне... Неабсяжнае багацце!

Берагіня

Вышывала ручнікі, вышывала —
Кветка яркая на лье вырастала,
Зорка ясная цвіла, як вяргіня,
А над ёй трымала крыж Берагіня.

А птах, што зноў у вырай адлятае,
Чужому не аддасць свайго гнязда.

«Нязводнае ніколі не звядзеца», —
Гады спяваюць песеньку сваю.
Абрысы сэрца чэрціць мне азерца,
На беразе якога я стаю.

У тым азерцы сонным, як у місе,
Калышацца зялёная вада.
— Ты не прайшоў свайго, а прытаміўся, —
Падказвае, крыўдуючы, хада.

Таго, што сядзе лісцем і дажджамі,
І што не сядзе нават — не ішкада.
А дзе, каму і колькі не дадаў,
Няхай наішчадкі разбярцуца самі.

Калі з прадонняў выстылых азёр
Уздычуць зноў да неба нашы храмы,
Не толькі зоры, а вачыма зор
Успыхнуць вочы продкаў гэтаксама.

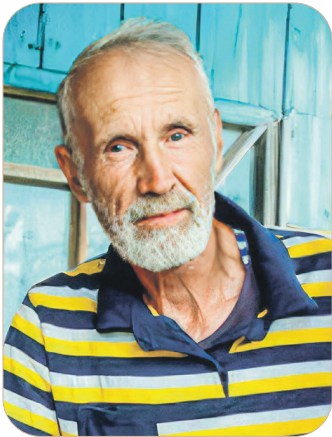
І я, хто спаў, тады працнуса зноў,
І ў позірку скрыжваемся мы разам.
І звон, што біў пад сэрца мне даўно,
Праз тон яго пазнаю я адразу.

І адгукнецца рэхам амишарок,
І пушчы ўскрай, і поплава акраец.
І там, дзе памыляўся сам прарок,
Ён сам сябе, рукой сваёй нап्राвіць.

...Сыне, сыне, дзе твой лёс?
Дзе рачны далёкі плёс,
Дзе шумяць самотна лозы,
Там, дзе вораг вострыць лёзы...
Там, ля рэчкі, ля ракіты,
Белы конь ляжыць забіты...
Плача вершнік у траве —
Кроў на белым рукаве.
Хлопец юны, чуб — сівы...
Конь загінуў, сам — жывы!
Спіць маленькі хлопчык мой
З рушніком пад галавой...
Сніць вясковую ён хату
І духмяную гарбату,
Цёплы яблык вераснёўскі,
Жоўты клён на ўскрайку вёскі,
Першы снег у лістападзе
І вяргіні ў палісадзе,
Сцежку ў возера крутую...
Сніць ён родную матулю.
Берагіня, зберажы!
Сохнуць слёзы на крыжы...

Прычакала ты сваё, прычакала —
Не дарэмна ручнікі вышывала,
Пальцы востраю іголкай калола,
Не зважала, што казалі наўкола!

Кветка яркая не ссохла заўчасна,
Зорка ясная ўначы не пагасла,
Тонкі крыжык на грудзях не астыне:
Сына прывяла дамоў Берагіня.

Аляксандр АНДРАБАЙЛА

Дзяды

Я святла не патушу,
Засцялю абрус на стол.
І з малітвай запрашу
На вячэру і пастой.

Ў сенцах выстаўлю тазы
Стому змыць пасля хады,

Напярша пад абразы
Сядуць кроўныя дзяды.

Хай з сабой усіх вядуць,
Каму некуды ісці.
Хай удосталь хлеб ядуць,
Застаюцца тут гасціць.

Я святла не патушу —
Пакладу на лаўкі пледы,
Наішых продкаў запрашу
На вячэру — да бяседы.

Спрэчка

За вёскай я спрэчку аднойчы пачуў.
Спрачаецца з ветрам віхрасты хлапчук.
— Ты, вецер, імклівы — а я на кані.
Калі праўдзяць чуткі — мяне дагані!

І промні вірлівых смяшынак-вачэй
Працялі запалам хлапечым сусвет.
Ляцела гуліва ў абшарах — хутчэй!
А вецер за рэхам ішкандыбаў услед.

Час многа вятроў загасіў, зварушыў,
Да спрэчкі той даўняй вяртацца я мушу.
Заўсёды спрачаюцца хай спарышы:
Мой вопыт — з запалам хлапечай душы.

Жыццё цячэ...

Пад вечар ледзяшы
Прымоўклі, пахудзелі —
Дапралі капяжы
Са стрэх снягоў кудзелю.

Да рэк з усюль цурчыць
Снягоў бясконцых неруш,
Блакітамі крычыць
Вясна, і ёй паверыш,

Што мроілася ў снах,
Адбудзецца яшчэ:
Цячэ да рэк вясна,
Ды і жыццё ж цячэ.

Дзе нізам, дзе грудком.
Атулены скрозь слотай,
Брыду за раўчуком,
Ледзь выдзіраю боты.

У думак на віру
Душа — дзіравы човен.
Па борт зноў набяру
З жыцця журбы ўрачонай.

Сплывуць за абсягі
З вадой снягоў згрызоты,

Збягуцца берагі
Пад самым хмаралётам.

Што я, і ты ж адна
З самотаю ўначы?
Цячэ раўчук звідна,
Так і жыццё цячы.

Заціхне сівер дум,
Засмягнуць крыўды, распач.
У бэзаў на віду
З табой крочым побач.

Шаптацца ва ўнісон
Зычліўцы не забудуць,
У шэрані лясоў
Раструсім радасць-згубу.

Імхоў цвіце паляна
Па колеры вачэй,
А вусны — без падману
І слоў — адно:
— Яшчэ!

Зноў даўняя вясна
Маланкай апячэ.
Даверымся мы снам —
Няхай жыццё цячэ!

Іна ФРАЛОВА

1

На маскоўскіх тратуарах паміраў сакавіцкі снег. Толькі ў кіно смерць можна аздобіць рамантычным туманам. У сапраўдным жыцці, на жаль, не так. Тыдзень снег біўся ў агоніі, курчыўся, асядаў, зноў пух, як на дражджах, адным словам — пакутаваў, а гэтай раніцай — здаўся. Знійкавеў, асліз і выцягнуўся, як нябожчык.

Горгіі уздыхнуў. Пасля ўрачыстага свята чысціні воку адкрываліся непрыемныя акалічнасці, часам імтымнага характару. У вялікі чорны мех іх збіраў старанны дворнік-таджык. Горгія прабіў нервовы смяшок — у нязграбным, з чужога пляча зялёным балахоне, на які была нацягнута аранжавая дарожная камізэлька, дворнік Наўруз нагадваў адзінока дзёмухавец. Дарэчы, такіх тут шмат. У кожным маскоўскім двары пад цёмным ранішнім святлом ліхтароў цвітуць яны буйным цветам.

— Салям, Наўруз!
— Ва алейкум асалям, ахі Горгіі!
Ад пачутага звярота — брат — Горгіі схамянуўся. Згадаў абвештку на дзвярах былой (палову ўжо гадзіны) працы: «Запрашаем таджыкаў, узбекаў, беларусаў. Начныя змены. Аплата здзельна-прэміяльная». Малады чалавек паставіў пад ногі перацягнутую з усіх бакоў скотчам кардонку. Патрос рукамі, бо ўсю дарогу нёс свой здабытак на выцягнутых руках.

Наўруз зацмокаў языком, калі з аграбелай далоні Горгія выпаў вялікі ржавы цвік.

— Ахі! Ахі многа дэнег сэмье нэсёт!
— Усё тваё, налятай! — хлопец падштурхнуў нагой да цікаўнага таджыка пакунак.

Яму і самому было цікава: што там? Ён выпадкова ўбачыў, як пад раніцу кардонку перакінулі за агароджу паліграфкамбіната яго начальнічкі-прайдзісветы. І ўзяў сабе як кампенсацыю за рабскую двухтыднёвую працу.

Ды і што там магло быць: перакідныя календары на наступны год? На што яшчэ маглі пакваціцца гэтыя нячыстыя на рукі штукары, каб хутка збыць? Не кніжкі ж там... Запытай яго цяпер: навошта ён узяў гэтае шчасце? Як збіраўся распараджацца экспрапрыраваным? Калі б у яго быў час падумаць — не звязваўся бы.

Але гэта лірыка. Проза і праўда жыцця былі ў тым, што ён зноў застаўся ў дурнях. Як жа хацелася выказаць свой боль, хоць каму-небудзь!.. Хоць гэтаму Наўрузу. Але не. Горгіі стрымаўся. Нельга, парухаванне правілаў. Масква — іншае вымярэнне. Ці трымаеш удар, ці сыходзіш з дыстанцыі.

Горгіі умеў трымаць удар і моўчкі назіраў, як птушка-гаварун Наўруз адарваў сябе ад мятлы і каршуном наляцеў на кардонку.

— Адкуда знаў пра мой дзень раджэння? Хороший человек Горгий, благодаря за подарок. Месяц хадиць па улице, месяц с Нарузом здороваться. Стихи читать. Другой люди хадить, глаза прятать. Этак живой сабак, вазму...

Горгіі не міргаючы глядзеў, як гаваркі дворнік Наўруз абыхава, быццам выконваў прывычную штодзённую працу, аднаго за адным выцягваў чорненькіх шчаноўкоў і клаў іх на рудыя воспіныя снегу. Неўзабаве шэсць плюшавых вугалькоў ляжалі галоўамі да сметніка. Толькі сёмага Наўруз паклаў запазуху.

Вінаградныя костачкі, або Будзе як будзе

Апавяданне

Колькі разоў ўяўляў сябе ў Літаратурным інстытуце. З пятнаццаці гадоў, калі першы раз трапіла ў рукі кніжка Міхаіла Афанасьевіча. Цягнула магнітам! Верыў: нешта незвычайнае здарыцца. Ужо здарылася — нядопуск да летняй сесіі. Бяры цяпер гэтыя агідныя зярняtkі і — «рэкс, пэкс, фэкс» — жадай адзнаку выдатна ў залікоўцы!»

Кінуў бурклівым галубам добрую палову зярнятак, іх падхапіў туті вецер і пагнаў па ледзяной глазуры.

Раптам у кішэні завібрыраваў тэлефон. У дынаміку пачуўся голас старасты Каці: — Філософ, ты дзе? Лёцікам, лёцікам, з залікоўкай. Дзёмачкін ашчаслівіў — напрыканцы пары аўтаматам залік паставіў. Ах-ха-ха... Дарэчы, мы ў «канюшні».

Горгіі аж прысвіснуў. Хутчэй за маскоўскія скразнякі ён пабег па вузкіх вулачках. Пах кавы амаль збіў з ног.

«Каву! Каву! Паўцарства — за каву! Вось бы і тут злавіць халяву! Пошла, таварыш Гамлет, у прозе выкарыстоўваць рыфмы!» — не супакойваўся унутраны голас. Канешне, Горгіі не верыў у чарадзейнасць вінаградных костачак. Выратавальны тэлефонны званок старасты быў аднесены да законаў паласатасці жыцця. Хутчэй каб пазбавіцца ад смецця, чым з верай у чуд, рука пацягнулася па зярняtkі. Каля кавярні «Метафара» (кажуць, адкрыў ён адзін з выпускніоў Літа) разгортвалася амаль тэатральная дзея.

Прыгожанькая афіцыянтка на тугім сакавіцкім ветры дэкламавала верш. А нервовы інтэлігент старанна прыгладжваў сваё «рэдкалессе» і чмыхаў.

Вецер данёс да слыху студэнта два апошнія радкі:

*Прямые лысые мужья
Сидят, как выстрел из ружья...*

Параўняўшыся з насупленным таварышам, Горгіі міжвольна падказаў:
— Мікалай Забалоцкі «Свадьба».
— Але гэта не вам пытанне, малады чалавек! — гучна абурўся інтэлігент. — Я вагаўся паміж... Пастарнакам і Забалоцкім. Што за манеры?!

У дзвярах кавярні вырасла фігура высокага падцягнутага чалавека. Адным жэстам ён асёк мужчыну і ціхім упэўненым голасам пачаў чытаць:

*Свободен путь под Фермопилами
На все четыре стороны,
И Греция цветёт могилами,
Как будто не было войны.*

Горгіі падхапіў:

*А мы — Леонтьева и Тютчева —
Сумбурные ученики —
Мы никогда не знали лучшего,
Чем праздной жизни пустяки...*

З кожным глытком кавы ў Горгія ўлівалася жыццё.

3

Шарэла. Горгіі сядзеў на шырокім падаконніку паміж паверхамі галоўнага корпуса і чакаў Аркадзя, уладальніка ключа ад іх сумеснага пакоя. Горгіі разлічвае і на праезд за кошт суседа, а таксама на палову вячэры.

Нарэшце дзверы расчыніліся. І Аркадзь, расчырванелы, узбуджаны, неак нервова крывацьчы брыво, выпаліў:

— Слухай, будзь чалавекам! Затрымайся на гадзінкі дзве. Мне тут з адной німфай трэба пытанне закрыць.

І знік. Горгіі прыкідваў, на колькі ён рэальна затрымаецца. Другі раз на дзень прайсці чатыры станцыі метро ў Маскве стомленаму і галоднаму чалавеку... Маланкай прамільгнула думка: а можа, адразу па рэйках у Мінск?

Хлопец высыпаў крыху костачак на падаконнік, крыва ўсміхнуўся, зашпіліў куртку і выйшаў у двор інстытута. Ён быў дарослы хлопчык і добра разумеў, што ліміт шанцавання на дзень ужо вычарпаны. Што ж рабіць? Адзінае, што прыходзіла ў галаву — абраваць бамжоў, якія дурным голасам раўлі каля Пушкінскай.

Разважанні перарваў ажыўшы мабільнік.

— Каця, зноў ты? Колькі ўвагі да маёй сціплай асобы. Ты мяне ад пачатку года такой колькасцю слоў не ашчаслівіла, як за сёння. Можа, ты збіраешся кінуць свайго рэспектабельнага мужа і пераехаць да мяне на сёмы паверх інтэрната?

— Георгій, не смешна. Ты дзе? Спадзяюся, недалёка ад Літа. Цябе да рэктара выклікаюць. Куды ты ўжо ўкляпаўся? Нездарма кажуць: у ціхім балоце...

Вялікіх грахоў, акрамя кароткага слова на капоце Давідзіка, студэнт за сабой не ведаў. А абраваць бамжоў яшчэ не паспеў.

У кабінёце рэктара сядзеў капітан паліцыі.

4

На вуліцу Руставелі Горгіі падкаціў на аўто з мігалкамі. Хлопец пачынаў ужо верыць у чараўніцтва зярнятак, бо ўсё вырашылася самым найлепшым чынам. Запlechнік і ўсе рэчы былі на месцы. Па словах капітана, яго крыўдзіцелі будуць пакараныя за фінансавыя махінацыі. І пра кароценькае слова ніхто не ўспомніў.

Костачкі да канца гэтага дня шчодрасыпаліся яшчэ разоў пяць. Дзякуючы ім Горгіі без чаргі прыняў душ, без чаргі закінуў рэчы ў пральную машыну і нават знайшоў вольнае месца павесіць бялізну, павячэраў рэшткі з панскага стала багаценькага Аркадзя. І самае галоўнае — у суседнім пакоі ў галасістай украінкі Наталлі сцягнулі гітару! О, можна было хаця б раз спакойна выспацца!

Раніцай Горгіі засяроджана вышукваў рэшткі чароўнага падарунка ў кішэні. На далоні сіратліва ляжалі тры маленечкія костачкі. Шкадаваць, што так неразважна распадаваў запасы не мела сэнсу. Горгія хутчэй хвалявала пытанне: ці хопіць трох штук на вырашэнне важнага пытання?

Раніцай ён не знайшоў свайго прозвішча ў спісе на паездку ў Лебядзянь. Нішто сабе жартачкі! Матэрыял для навуковай канферэнцыі быў падрыхтаваны і ўхвалены яшчэ на вакацыях. Так, спакойна Шылін, дзе Шылін?.. Адразу за Шабат ішлі Эйпур і Якубовіч. Падняўся па спісе вышэй — Перальман, Ляміна, Лявіцкі, Катамура, Кансоль, Заржавелі, Бараеў...

Настойлівыя просьбы, скаргі і нават цяжкая артылерыя — апошнія тры вінаградныя костачкі — пытанне не вырашылі. Праўда, прапанавалі замест радзімы Замяціна з'ездзіць з першакурснікамі да Мікалая Мельнікава ў Лысыя. Зразумела, за свой кошт.

«Што будзе — тое будзе», — супакойваў сябе Георгій і пагадзіўся.

Студэнцкая звязка — імгненна засынаць седзячы — чамусьці не спрацоўвала. Думкі раіліся, нібы руплівыя пчолы ў красавіцкіх коціках. Што ён ведаў пра паэта, на малую Радзіму якога едзе? Няшмат. Хіба толькі, што ён напісаў «Рускі крыж». А Мікалай Мельнікаў у нейкай ступені зямляк. Амаль сорак гадоў назад з гэтых жа мясцін бацька па размеркаванні паехаў у Мінск. Пакуль не змарыў сон, хлопец чытаў і дзівіўся: вось лёс сапраўднага паэта — кароткі і яркі.

Пад раніцу прагучаў званок. Усхваляваны голас матулі паведаміў, што раніцай бацькі не стала — сэрца. Хаваць павязуць на радзіму. І ён, мусіць, не паспее на пахаванне, пакуль вернецца з Лебядзяні...

— Мама! Я паспею!
За акном ціха і ўрачыста падаў снег. Да прыбыцця цягніка на станцыю заставаўся дзве гадзіны.

Загінуў пад Магілёвам

Грачыя Мелікян.

Вымалёўваючы старонкі ваеннай памяці, здаецца, мы ўжо даўно калі не стварылі дакладны партрэт падзей, што адбываліся ў Вялікую Айчынную вайну ў кожным куточку нашай Радзімы, то ўжо дакладна маем уяўленні пра страты і падзвігі, баявыя справы нашых продкаў. Ёсць лічбы і веданне агульных кантураў падзей. Часам — сапраўды дакладная карціна таго, што адбывалася ў час абароны ці наступлення. Але ж, калі браць кожны лёс паасобку, калі браць біяграфію-адзінку, то шмат што і сёння застаецца невядомым ці малавядомым... Як, напрыклад, і ваенная біяграфія асобных чырвонаармейцаў і нават камандзіраў...

У 2019 годзе «Беларуская навука» выдала ўнікальную кнігу «Воіны-армяне ў баях за Беларусь (1941—1944 гг.)». Праца, за якой хаваецца ўнікальны крыніцазнаўчы, архіўны пошук!.. Аўтары — доктар гістарычных навук Клімент Аруцян, кандыдат тэхнічных навук, мастак-картограф Рубен Атаян, Алена Вольская, кандыдат гістарычных навук Яўген Гурынаў, доктар гістарычных навук Аляксей Літвін, гісторык, журналіст, літаратар Армен Хечаян. Відавочна, што болей грунтоўнай працы па тэме ўдзелу армян, ураджэнцаў Арменіі ў баях за Беларусь, не існуе. У кнізе — падрабязныя спісы і тых, хто загінуў, прапаў без вестак на тэрыторыі Беларусі ў Вялікую Айчынную вайну. Грачыя (Грачыя) Спірыдонавіч Мелікян (1913—1941), на вялікі жаль, знайсці ў гэтым, паўтаруся, выключна грунтоўным, выданні не ўдалося. Нарадзіўся наш герой у 1913 годзе. У Тыфлісе (Грузія). Бацька — кампазітар і музыкаўзнаўца-этнограф С. А. Мелікян (1880—1933), які нарадзіўся і жыў у Ерэване. А ў год нараджэння сына некаторы час працаваў у сталіцы Грузіі, хаця і там займаўся ў асноўным армянскай

музыкай... С. Мелікян — заслужаны дзеяч мастацтваў Армянскай ССР (1933). Вывучаў, даследаваў гісторыю і тэорыю армянскай народнай музыкі. У 1912 годзе заснаваў у Тбілісі Армянскае музычнае таварыства, а ў 1917-м — Армянскае харавое таварыства. У 1909—1914 гадах выступаў як спявак. Запісаў больш за 1000 армянскіх народных песень. Напісаў дзіцячую оперу «Брацік-баранчык», шэраг раманаў на словы Авеціка Ісаакяна. Аўтар кнігі «Нарыс гісторыі армянскай музыкі са старажытных часоў да Кастрычніцкай рэвалюцыі» (вышла ў 1935-м у Ерэване, пасля смерці кампазітара), іншых музыказнаўчых манаграфій.

Грачыя Мелікян ў 1933—1935 гадах вучыўся ў Музычным тэхнікуме імя Гнесіных (цяпер Расійская акадэмія музыкі імя Гнесіных) па класе кампазіцыі Міхаіла Фабіянавіча Гнесіна (1883—1957), сярод вучняў якога і наш зямляк-

беларус — ураджэнец Сморгоні дырыжор і педагог Яўген Аляксеевіч Акулаў (1905—1996). У Міхаіла Гнесіна вучыўся і легендарны армянскі кампазітар і дырыжор Арам Хачатурян (1903—1978), які, дарэчы, таксама нарадзіўся ў Грузіі. Не выключана, што шляхі Хачатуряна і Мелікяна перасякаліся і ў Маскве. Амаль што ў адзін час у Гнесіна вучыўся і славуты кампазітар Ціхан Хрэнікаў... Згадваю гэтыя імёны наўмысна, каб заўважыць, што, магчыма, і ў Грачыя Мелікяна была б вялікая кампазітарская, музычная будучыня. Калі б толькі не вайна, калі б толькі не фашысцкая нава-ла, што трушчыла і звычайных людзей, і таленавітых яркіх асоб, якія яшчэ не так шмат паспелі сказаць свету пра свае адкрыцці ў творчасці.

...Пасля тэхнікума Грачыя прадоўжыў вучобу ў Маскоўскай кансерваторыі. Быў вучнем Вісарыёна Шабаліна (1902—1963). Доктар мастацтвазнаўства Вісарыён Шабалін лічыўся выдатным педагогам, у 1942—1948 гадах займаў пасаду рэктара Маскоўскай кансерваторыі. У 1943 годзе за твор «Славянскі квартэт» быў адзначаны Сталінскай прэміяй першай ступені.

Пасля заканчэння кансерваторыі ў 1940 годзе Грачыя Мелікян атрымаў размеркаванне на працу выкладчыкам у Ерэванскую кансерваторыю. З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны кампазітара прызвалі ў дзеючую армію. Загінуў малады творца ў ліпені 1941 года ў баях пад Магілёвам.

Якія творы засталіся ў спадчыне таленавітага майстра музычнага мастацтва? Сюіта для двух фартэпіяна, прэлюдыя для фартэпіяна, сюіта для сімфанічнага аркестра, прэлюдыя і фуга, п'есы для скрыпкі і фартэпіяна, саната для віяланчэлі і фартэпіяна, струнны квартэт... У 1939—1940 гадах кампазітар стварае паэму «Давід Сасунскі». Мастацкім матэрыялам для музычнага твора стаў славуты армянскі эпас, які быў запісаны ў 1873 годзе ад звычайнага селяніна ў паселішчы Арніст. У 2012-м эпас

ўключаны ў Спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва. Легендарны ўсходнаўсходца Іосіф Арбеліяні так выказаўся пра эпас: «...Ён народны найперш таму, што ўвесь светапогляд яго герояў непарывуна звязаны з сапраўды народнымі нізімі, што ўсе яго героі непарывуна звязаны з народам, а не з тымі хто тысячагоддзі трымаў ў сваіх руках лёсы армянскага народа».

...На славутым гісторыка-архіўным лічбавым рэсурсе «Памяць народа» захоўваецца выява рукапіснай анкеты «Мелікян Грачыя Спірыдонавіч». Год нараджэння — 1913. Праўда, як месца нараджэння — Ерэван. Прычынай магло быць і тое, што Мелікяны праз некалькі гадоў пасля нараджэння Грачыя пераехалі ў Ерэван... Прызваны Мелікян Грачыя ў Рабоча-Сялянскую Чырвоную Армію ў 1940 годзе. Адрас прызыву — Масква, вул. Вясніна, дом 24, кватэра 4. Прызваў Кіеўскі райваенкамат. Зразумела, што гэта Кіеўскі РВК Масквы. Пасада ў Чырвонай Арміі — невядомая. Званне — радавы. Письмовая сувязь з байцом спынілася 8 ліпеня 1941 года... Вось і ўсе звесткі.

Пасля смерці армянскага кампазітара прайшлі многія дзесяцігоддзі. А яшчэ зусім нядаўна, ужо ў XXI стагоддзі, у Маскве ў Бальнай зале па вуліцы Пушачная (дом 4, забудова 2) скрыпачка Леанора Дзмітэрка і піяніст Аляксандр Блок выканалі п'есу для скрыпкі і фартэпіяна Грачыя Мелікяна, — твор, які амаль што нікому цяпер невядомы, кампазітар напісаў у 23 гады, у сярэдзіне 1930-х гадоў...

Калі з часам будзе напісана гісторыя беларуска-армянскіх музычных сувязяў, калі будуць згаданы імёны іншых творцаў, якія ядналі нашы, Беларусі і Арменіі, музычныя масты ў мірны час, то, пэўна ж, варта не забыцца пра таленавітую і гераічную асобу кампазітара Грачыя Мелікяна, які загінуў у барацьбе з фашызмам у Беларусі.

Кастусь ЛЕШНІЦА

«Чалавек выпраўляе планету...»

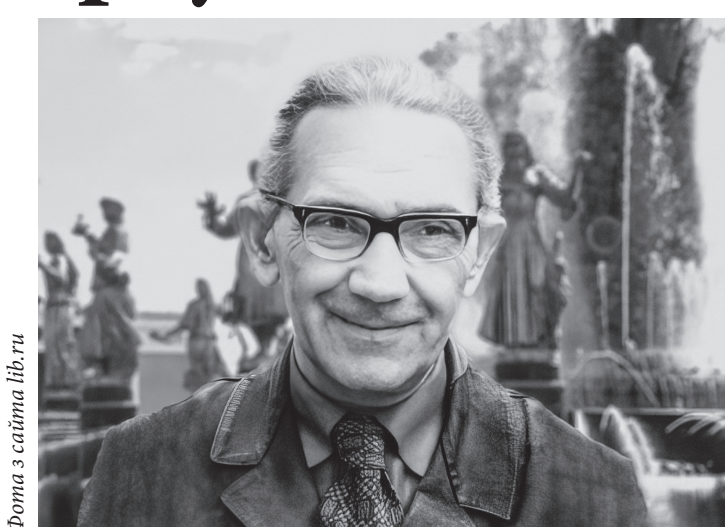
Як правіла, фантастычная тэма ў творчасці таго ці іншага літаратара пачынаецца з захоплення вывучэння навукі, з жадання папулярызаваць навуковыя веды, раскрываць шырокаму колу чытачоў тыя ці іншыя гіпотэзы ў планетарным развіцці. Такім самым падаецца і творчы лёс журналіста і пісьменніка Ігара Іванавіча Адабашава (1919—1993). Яго франтавое жыццё звязана і з нашай Беларуссю, Віцебшчынай.

На самым пачатку Вялікай Айчыннай Ігар Адабашаў, якога прызвалі ў Рабоча-Сялянскую Чырвоную Армію ў снежні 1939 года пасля заканчэння Харкаўскага машынабудаўнічага інстытута, — намеснік палітрука ў 30-м аўта-транспартным палку. Такіх вайсковых часцей ў Заходняй Асобай ваеннай акрузе, з якой сфарміраваўся Заходні фронт, было ў 1941-м усяго тры. Яны ўсе дыслацыраваліся ў Мінскай вобласці. 15-ы і 32-і — у Старых Дарогах. А 30-ы — у Барысаве. З пачаткам вайны іх задачай з'яўлялася перакідка рэзервовых дывізій да месца баявых дзеянняў. Можна толькі ўяўляць, якімі былі абставіны ў чэрвені 1941 года на Міншчыне. 30-ы аўтатранспартны выконваў вызначаную задачу для перакідкі 24-й стралковай дывізіі. У полк уваходзілі 240 машын ЗІС-5 і 625 машын ГАЗ-АА. 24-я дывізія, якая знаходзілася ў Маладзечне, павінна была на пяты дзень вайны прыбыць у Гродна. Аднак 25-га чэрвеня яна ўступіла ў бой у раёне Ліды. Утрымлівала гэты рубаж

да 29 чэрвеня. Немцы акружылі вайсковае злучэнне. Да сярэдзіны ліпеня дывізія выйшла з акружэння. Аўтагранспарт, якога катастрофічна не хапала, патрэбны быў, каб дастаўляць прадукты, боепрыпасы, вывозіць параненых... Фашысцкая авіяцыя знішчала тэхніку, дзе б толькі яна ні з'яўлялася. У такім вось пекле Ігару Адабашаву пашчасціла выжыць.

Была ў пісьменніка і іншая сустрэча з Беларуссю, ужо ў час вызвалення. Тады Ігар Адабашаў служыў ў аўтарамонтным батальёне 3-га Беларускага фронту...

Пасля Вялікай Айчыннай вайны Ігар Іванавіч жыў і працаваў у Вільнюсе. Быў дырэктарам завода. Паступова заняўся журналістыкай. Хаця вытокі літаратурнай творчасці І. Адабашава — яшчэ ў даваенным часе. У 1938 годзе ў газеце «Харьковский рабочий» ён надрукаваў навукова-фантастычнае апавяданне «Завод-аўтамат». У вільнюскі перыяд жыцця літаратару ўдалося надрукаваць у перакладзе на літоўскую мову дзве кнігі — зборнік апавяданняў

Фота з сайта lib.ru

Ігар Адабашаў.

«Выкраданне М-Р» і аповесць «Цёплая Балтыка». А вось па-руску пабачылі свет толькі два апавяданні ў фармаце так званай «фантастыкі бліжняга прыцэлу». Так называлі жанр навуковай фантастыкі, які быў у межах «рэальнай фантастыкі». Творы, якія распрацоўваліся ў гэтым кірунку, былі звязаны з рэчаіснасцю, папулярызавалі дасягненні сучаснай савецкай навукі і тэхнікі.

У 1959 годзе Ігара Адабашава прынялі ў Саюз пісьменнікаў СССР. І ўжо з гэтага часу літаратар і журналіст займаецца напісаннем толькі навукова-папулярных твораў. У 1959-м у выдавецтве «Молодая гвардия»

выходзіць кніга І. Адабашава «Чалавек выпраўляе планету». У 1962 годзе свет пабачылі адразу тры яго кнігі — «На краі планеты», «Падземны акіян» і «Розум супраць стыхій». Наклад апошняй з іх склаў 75 000 экзэмпляраў. Аформіў «Розум супраць стыхій» вядомы мастак і кніжны графік Усевалад Бродскі (1909—1983). Дарэчы, у 1964-м пабачыла свет другое, істотна дапоўненае, выданне кнігі І. Адабашава «Чалавек выпраўляе планету».

У 1964—1965 гг. Ігар Іванавіч — галоўны рэдактар часопіса «Знание — сила». А ў 1970—1987 гадах — галоўны рэдактар звышпапулярнага ў савецкі час

выдання «За рулём». 3-пад пярэ заслужанага работніка культуры РСФСР Ігара Адабашава выйшла яшчэ нямала навукова-папулярных кніг. У падзагаловку адной з іх — «Трагедыя ці гармонія?» — было лаканічнае вызначэнне: «Прырода — машына — чалавек». Пісьменнік і публіцыст у сваіх кнігах імкнуўся ставіць і разглядаць няпростыя пытанні. Прызначна, нават некаторае шкадаванне ўзнікае, што цяпер не перавыдаюцца творы Ігара Адабашава... Відаць, яны яшчэ дапамаглі б адказаць на некаторыя пытанні прагрэсу, дапамаглі б, асабліва ў падлеткаў, развіццё цікавасць да навукі, што вельмі важна... Адна з кніг Ігара Іванавіча, які пайшоў з жыцця ў 1993 годзе, носіць прыгожую назву — «Стварэнне гармоніі». А што да Вялікай Айчыннай вайны, то яе адзнакамі ў лёсе старшага сяржанта 276-га асобнага рамонтна-аднаўленчага батальёна аўтамабіляў (з такой вайскавай часцю прайшоў беларускімі дарогамі пісьменнік і журналіст) Ігара Адабашава засталіся ордэны Айчыннай вайны II ступені, Чырвонай Зоркі, медалі «За абарону Масквы», «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гг.»...

Такі воль лёс Ігара Адабашава — штырышок на літаратурна-краязнаўчую карту Беларусі.

Раман СЭРВАЧ

Цяпло спагадлівай душы

Наша дружба з Міколам Чарняўскім доўжыцца больш за паўвека. У мяне набярэцца добрая палічка яго кніг з дароўнымі надпісамі. Напрыклад, на кнізе «Дажынкi» Мікола Мікалаевіч напісаў: «Шчыраму, даўнаму сябру майму, цудоўнаму чалавеку і творцу-казачніку... на самы лепшы ўспамін пра “зажынкi” нашага знаёмства і сяброўства...»

...Быў студзень 1970 года, калі я першы раз пастукаўся ў дзверы рэдакцыі часопіса «Бярозка», дзе Мікола працаваў літсупрацоўнікам. Апаবাদанне з мудрагелістым загаловам «Апошні яблык з дрэва Дружбы» спадабалася Чарняўскаму, але ён адразу «адрэзаў» чырвоным алоўкам у назве тры апошнія словы. У гэты ж год яно з’явілася ў часопісе.

Сядзелі мы тады ў цесным рэдакцыйным пакойчыку, гаварылі не толькі пра літаратуру, але і пра жыццё. Аказалася, што ў Міколы рана памерла маці, і ён рос сіратаю, а мой бацька не вярнуўся з вайны. Між намі зарадзіліся даверлівыя, сяброўскія адносіны. Як пасля выявілася, на доўгія гады.

А на наступнае перадзім’е адбылася новая сустрэча, цяпер — у Жабінкаўскім раёне Брэсцкай вобласці. Нечакана нагадана ў Азяцкую сярэдняю школу, дзе я працаваў настаўнікам, прыехаў «дэсант з Мінска» для таго, каб прапандаваць часопіс «Бярозка». Журналісты выступалі таксама ў Ракітніцкай і першай гарадской школах.

Пра тое, як прымалі гасцей, можна было прачытаць у жабінкаўскай раённай газеце «Сельская праўда» ў рэпартажы «Сустрэча ў Ракітніцкай школе»: «У прыўзнятым настроі чакалі гэтай сустрэчы вучні... Нават звычайнага тлуму і гармідару, што поўняць перапынкі між

Фота Кастуся Дробава.

Мікола Чарняўскі.

урокамі, не было. Рябяты рассаджваліся ў зале, паціху перамаўляліся, цікуючы за дзвярыма настаўніцкай, адкуль вось-вось маглi з’явіцца чакаемыя госці.

І калі неўзабаве з іх выйшлі адказны сакратар часопіса «Бярозка» Алена Мімрык, загадчык аддзела піянерскага і школьнага жыцця Арнольд Пятровіч і загадчык аддзела літаратуры і мастацтва Мікола Чарняўскі — па зале нястрымнай хваляй пракаціліся, завіравалі воплескі. Доўга стаялі яны: ракітніцкія рябяты дзячылі часопіс, ягоных супрацоўнікаў».

І тут, і ў Азятах, і ў Жабінцы Мімрык дз Пятровіч расказвалі, чым парадзе дзяцей «Бярозка» ў наступным годзе, а Мікола чытаў новыя вершы, дасціпныя і вясёлыя...

Хаця ў яго ёсць кнігі для дарослага чытача, але Мікола Чарняўскі з самага пачатку і да канца застаецца дзіцячым пісьменнікам. Ён добра ведае свайго героя і гаворыць з ім на роўных: на каго сварыўся гром, дзе пяцёркі прадаюцца, хто

пакрыўдзіў кракадзіла, ці растуць грыбы ў Грыбна, колькі ў сонейка сяброў і г. д.

Пералічваць усё напісанае для школьнікаў — марная справа: твораў безліч! Яго прысутнасць у дзіцячай літаратуры адчувае кожны: сёння нельга ўявіць чытанку для пачатковых класаў без вершаў і казак Міколы Чарняўскага. Усё жыццё ён працаваў у дзіцячых перыядычных выданнях: у газеце «Піянер Беларусі», у часопісах «Бярозка» і «Вясёлка», на Беларускім радыё. На радыё, дарэчы, многія гады вёў перадачу «Першая сцяжынка», даючы слова юным паэтам і празаікам.

У характары Міколы пераважаюць такія рысы, як добразычлівасць, жаданне дапамагчы, уменне сябраваць. Яшчэ ў 1993 годзе, да залатога юбілею сябра, я напісаў верш «Дабрыня»:

...Колькі юных Мікола Чарняўскі
У паэзію смела увёў!
Памагаў маладзейшым паверыць
У шчаслівы, бы раніца, міг,
Адчыняў выдавецкія дзверы,
Каб з’яўляліся кнігі ў другіх.

Так і было. Я пісаў тады многа. За дзятры гады было надрукавана ў рэспубліканскіх выданнях звыш дзесяці апаবাদанняў і казак. Аднойчы пры сустрэчы Мікола Мікалаевіч прапанаваў:

— Пара, дружа, падумаць пра кнігу: сабраць напісанае і занесці ў выдавецтва!
— Якую кнігу? — не паверыў я.

— Першую, — усміхнуўся Мікола. — Дасылай мне апаবাদанні і казкі, наша машыністка перадрукуе, вычытаеш — і мецьмеш кніжку як візітоўку ў літаратуру.

І сапраўды, ужо ў 1975 годзе дзякуючы Чарняўскаму я трымаў у руках тую «візітоўку» — тоненькую кніжыцу «Вавёрчына дзякуй». Хаця сёння маю шаснаццаць больш салідных кніг

і паўвека на маіх казках выхоўваецца дзятва, але дасюль радуе кожная публікацыя.

Мне выпала бачыць, як Мікалай Мікалаевіч хваляваўся, што доўга не выходзіць мая другая кніжка. Яе, даведзеную да ладу і са станоўчай рэцэнзіяй, перакідвалі з году на год, і ўрэшце выйшла ў калектыўным зборніку казак «Птушка шчасця». Чарняўскі рыхтаваў аповесці для падлеткаў «Цвёрды арэшак», каб яна з’явілася ў часопісе «Бярозка». Такіх выпадкаў было многа.

Сёння ён — ганаровы грамадзянін Буда-Кашалёўскага раёна Гомельскай вобласці, адкуль родам, ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі, адзначаны прэміямі Янкі Маўра, Васіля Віткі, Фёдараўцы прафсаюзаў, «Залаты Купідон», медалямі Францыска Скарыны ды «Завялікі ўклад у літаратуру»...

Цяжка пералічыць усе ўзнагароды і званні, якімі надзелены найстарэйшы літаратурны рупліўца. Я таксама надрукаваў некалькі рэцэнзій-водгукаў на яго новыя кнігі ў «ЛіМе», «Настаўніцкай газеце», «Сельскай праўдзе».

Той, каму выпала сустрэцца з Міколам, пастаянна адчувае надзейнае сяброўскае плячо. Яшчэ, здавалася, не высахла друкарская фарба, а кніга «Свая ёсць песня...» прыляцела ў Жабінку. У ёй побач з іншымі публікацыямі было і эсэ пра мяне «Жыву на зямлі недарма...». Дароўны надпіс на кнізе завяршаўся вершам:

Ні кроплі сумнення
Ні ў кога няма —
Дазэтуль ты жывь на зямлі
Недарма.
Табе я жадаю,
І ты будзь гатоў
Пражыць недарма
Яшчэ столькі ж гадоў!

Расціслаў БЕНЗЯРУК

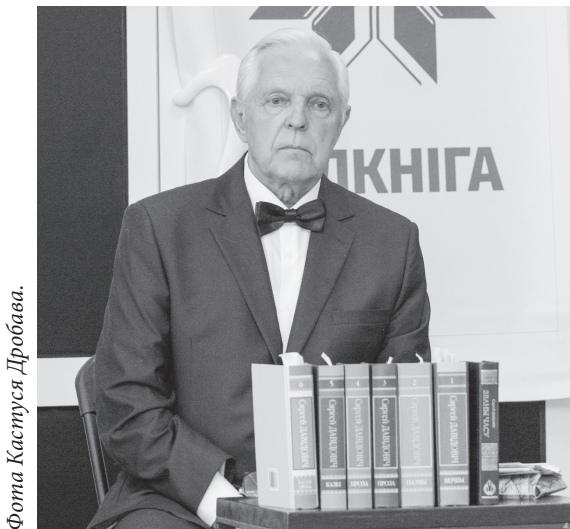
Зямлі лагойскай самародак

Ужыцці амаль кожнага чалавека ёсць лёсавызначальныя моманты, калі лагічнае тлумачэнне таго, што адбылося, нельга знайсці, а сама падзея здаецца неверагоднай і успрымаецца як самы сапраўдны цуд. Так бывае, што гэтая падзея накладвае адбітак на ўсё жыццё, а калі чалавек творчы — то і на ўсю яго творчасць.

Знакаміты паэт і мастак Сяргей Давідовіч нарадзіўся ў 1942 годзе падчас самай кровапралітнай вайны ў гісторыі чалавецтва. Тая вайна вогненнымі колам пракацілася па Беларусі, і многія вёскі былі спалены разам з жыхарамі. Напрыканцы красавіка — у пачатку мая 1943 года, перад буйной карнай аперацыяй «Котбус», немцы выцяскалі партызан у бок возера Палік, каб там іх знішчыць, а вёскі, якія па іх даных былі партызанскія, спальвалі разам з людзьмі. Не абмінуў трагічны лёс і родную вёску Сяргея Давідовіча — Карпілаўку. 9 мая 1943 года карнікі з самага ранку нечакана акружылі вёску — ніхто не паспеў уцячы. Нічога добрага ад гэтага чакаць не выпадала, бо ўжо былі спалены з жыхарамі лагойскія вёскі Хатынь, Гарадзішча і Чудзенічы, а суседнія Дашкі і Жабічы немцы падпалілі з самалётаў. Карпілаўцаў, відаць, таксама чакаў горкі лёс, бо іх усіх заганалі ў свіран. Аб гэтым у сваёй паэме «Люстэрка лёсу» Сяргей Давідовіч напісаў:

Дзядоў, дзяцей і баб вядуць да свірна,
Што сярод вёскі прытуліўся мірна.
За што ты, Божа? Ад каго пракляцце?
Якой бяды тут робіцца зачацце?
А як дзвярмі ўжо каты загрымелі,
Людцы вось тут усё і зразумелі,
Што і да іх прыйшло з жыццём расстанне,
Не дацакацца новага ім рання...

Давялося пабываць там з аднавяскоўцамі і Сяргею Давідовічу, які ў сваіх успамінах пазней расказваў: «Гэта было ў 1943 годзе, адназначна, таму што мне тады годзік быў, няпоўны годзік. Я на руках у мамы. Як заўжды, гэта ж такі стыль быў у немцаў: да світанку, ранічкай прыляцелі ў вёску. Выштурхалі ўсіх вясцоўцаў з хат на вуліцу. У чым спалі выгналі, не давалі ж нават апрануцца. Вось пасярэдзіне, тут, у лажбіначцы, стаяў калгасны свіран вялікі. І ў гэты свіран заганалі ўсіх вясцоўцаў. У тым ліку

Фота Кастуся Дробава.

Сяргей Давідовіч.

і я ў мамы на руках. Я, канечне, нічога не памятаю, бо быў маленькі, але ўжо быў. Потым мама расказвала, што заляскаеў замок, нас замкнулі ў свірне. Заганалі — гэта ўжо ўсё, засталася толькі падпаліць. Потым мама расказвала, што немцы нешта гергеталі, гергеталі, гергеталі, і дзіўная рэч — адчыніліся дзверы і нам сказалі: “Ідзіце ў лес і не азірайцеся”. Мама казала, што ішлі мы паміж двух радоў: кулямёты стаялі і немцы з аўчаркамі. Былі ўпэўнены, што пачнуць страляць у спіны. І ўсе пайшлі тады, і да лесу дайшлі. Ужо вёска ўся палала».

Вось такая атрымалася гісторыя, якая шчасліва скончылася для жыхароў Карпілаўкі, але сама вёска з 30 двароў была спалена. Чаму так сталася — не ведае ніхто па сённяшні дзень. Напэўна, сам Гасподзь падараваў жыццё маленькаму хлопчыку, а з ім і ўсім карпілаўцам. Сёння ў кнігазборы твораў Сяргея Давідовіча налічваецца 16 тамоў вершаў, паэм і прозы, а яшчэ песні, фільм па яго сцэнарыі і карцінная галерэя ў Лагойску. Апошнім часам Сяргей Фёдаравіч стаў пісаць кнігі для дзяцей. Як адзначыў сам паэт, лягчэй напісаць паэму, чым казку для дзяцей. Свае творы ён прысвячае роднаму краю, вёсцы і нашай сучаснасці з яе праблемамі. У паэмах Сяргея Давідовіч паказаў вясковае жыццё такім, якім запамніў яго. А было яно зусім не радасным, галодным: елі заечую капусту, крапіву, вобаратнік і шайморы — перамерзлую

за зіму ў зямлі бульбу, а шчаўе насілі ў Мінск, каб прадаць і купіць дзецім хлеб. Пабачыў жыццё з розных бакоў і ўсё гэта маляўніча па-майстэрску апісаў у сваіх вершах і паэмах. Многа твораў прысвечана роднай Карпілаўцы — там паэт сёння жыве з вясны да позняй восені. Там ён знаходзіць жыццёвыя сілы для напісання новых твораў:

Я тут на Лагойшчыне дыхаю вольна,
Тут бераг жыцця дарагі —
Зямля мая родная, лес навакольны,
Крынічкі, палі і лугі...
Прыйду сюды — і адпачне душа,
Я тут не госць, я тут невыпадкава:
Тут жывь Купала і Ядвігін ІІІ,
І тата з мамай. Тут гучыць іх мова...

Адна з самых важных тэм у творчасці С. Давідовіча — вайна і генацыд беларускага народа. Яго пярэ належаць творы пра Хатынь і Дальву — спалены разам з жыхарамі лагойскія вёскі. Яшчэ адна тэма доўга не давала спакою Сяргею Фёдаравічу. Яго старэйшы брат Мікалай быў у партызанах, ваяваў на фронце, але не пакінуў ніякіх успамінаў пра партызанскі перыяд. Сяргей Фёдаравіч хацеў даведацца, у якім атрадзе служыў брат, за што быў узнагароджаны медалём. Доўгія пошукі далі добры вынік, і пісьменнік цяпер можа ганарыцца братам. Мікалай Давідовіч быў захоплены немцамі і накіраваны на работу ў Германію, але 24 мая 1943-га змог уцячы з цягніка каля станцыі Лясная за Баранавічамі і добраахвотна пайшоў у партызаны. Ваяваў у партызанскім атрадзе імя 25-годдзя ВЛКСМ брыгады імя Жукава ў былой Баранавіцкай вобласці.

Ужо ў сталым узросце Сяргей Давідовіч заняўся жывапісам і скульптурай. І хутка дабіўся прызнання: сёння ў лагойскай карціннай галерэі можна паглядзець работы майстра. Яго карціны экспанаваліся ў многіх краінах свету, а некаторыя знаходзяцца ў прыватных калекцыях. Давідовіч разнапланавы мастак: сярод яго твораў ёсць пейзажы Лагойшчыны, гумарыстычныя карціны, прысутнічаюць чарнобыльскія тэмы, філасофскія і рэлігійныя сюжэты. Майстар і сёння многа і плённа працуе, як быццам вяртае доўг за той аванс, што быў дадзены яму ў свірне лагойскай вёскі Карпілаўка. Яго творы задаюць пытанні: хто мы ў гэтым свеце, што мы робім на гэтай зямлі, куды рухаемся і што пакінем сваім нашчадкам?

Аляксандр ПАЎЛЮКОВІЧ

Аб прыгажосці імгнення

Адметная тэхніка выканання і пераход ад дэманстрацыі канкрэтных сюжэтаў да адлюстравання зменлівасці свету — вось што падарылі свету французскія мастакі-імпрэсіяністы. У тым ліку пад іх уплывам у свой час пачало змяняцца сусветнае выяўленчае мастацтва. Прыязна да гэтых перамен паставілася і вялікая колькасць рускіх творцаў, хоць адны з іх захапляліся імпрэсіянізмам толькі пэўны перыяд, а іншыя прысвяцілі кірунку значную частку свайго жыцця. Аднак не ўсё складалася так проста, як можа падацца на першы погляд... Ды пра існаванне рускага імпрэсіянізму даследчыкі дагэтуль спрачаюцца.

Пра тое, як развіваўся рускі імпрэсіянізм, ідзе гаворка на тэматычнай выстаўцы ў філіяле Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея «Выратаваныя мастацкія каштоўнасці». Праект арганізаваны Нацыянальным мастацкім музеем Беларусі — усе творы ў экспазіцыі, натуральна, з яго збору. Куратарам выступіла Юлія Лісай, вядучы навуковы супрацоўнік НММ. Выстаўка шэдэўраў рускага мастацтва будзе працаваць да 25 жніўня.

Вядома, што імпрэсіянізм пачаў вывучацца і засвойвацца рускімі творцамі ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя. У кожнай краіне гэты кірунак абрастаў сваімі асаблівасцямі. Што тычыцца Расійскай імперыі,

Канстанцін Каровін «Пейзаж».

а пазней і Савецкага Саюза, ён быў моцна звязаны з нацыянальнымі традыцыямі. Болей за астатніх у гэтым напрамку шукалі і знаходзілі нешта адметнае, стваралі сапраўдныя шэдэўры Абрам Архіпаў, Сяргей Вінаградаў, Канстанцін Каровін, Леанард Туржанскі, Аляксей Сцяпанаў ды іншыя прадстаўнікі маскоўскай школы (многіх тады выхавала Маскоўскае вучылішча жывапісу, скульптуры і дойлідства).

Дарэчы, умоўная другая частка выстаўкі прысвечана так званаму савецкаму імпрэсіянізму. На думку многіх мастацтвазнаўцаў, кірунак, які існаваў у 1930—1970-я, аб'яднаў у сабе традыцыі перадзвіжніцтва і прынцыпы імпрэсіянізму, а гэта прыўносіла ў жывапіс таго часу, што, вядома, дагэтуль у многіх атаясамліваецца выключна з сацрэалізмам, жыццялюбства і пачуццё задавальнення ад быцця. Натуральна, у той перыяд звяртацца да яго было, мякка кажучы, непажадана, бо нават сам тэрмін набыў негатыўную афарбоўку, і аўтары стваралі пераважна для свайго задавальнення. Між тым у сярэдзіне 1950-х імпрэсіяністычная манера стала ўласцівая многім савецкім мастакам.

Чые ж творы можна ўбачыць на выстаўцы «Рускі імпрэсіянізм» у Брэсце? Сярод аўтараў — Аляксей Сцяпанаў, Генрых Паўлоўскі, Леанард Туржанскі, Аляксандр Мураваў, Сяргей Вінаградаў, Пётр Пятровічаў... Ключавая персана выстаўкі — Канстанцін Каровін; у экспазіцыю ўключаны яго «Яр» (1900-я), «Парыж» (1902), «Месячная ноч. Крым» (1904), «Севастопаль. Парад войск» (1910-я), «Пейзаж» (год стварэння не пазначаны) ды іншыя. Сёння Канстанцін Каровін лічыцца адным з найярчэйшых прадстаўнікоў рускага імпрэсіянізму, да таго ж вядома, што мастак падаў прыклад цэлай плеядзе рускіх жывапісцаў, улічваючы тое, што многія сучаснікі яго творчасць не прымалі. Адметна, што Канстанцін Аляксеевіч пачаў пісаць свае палотны ў імпрэсіяністычнай манеры ў студэнцкія гады, калі яшчэ не адбылося яго знаёмства з палотнамі імпрэсіяністаў.

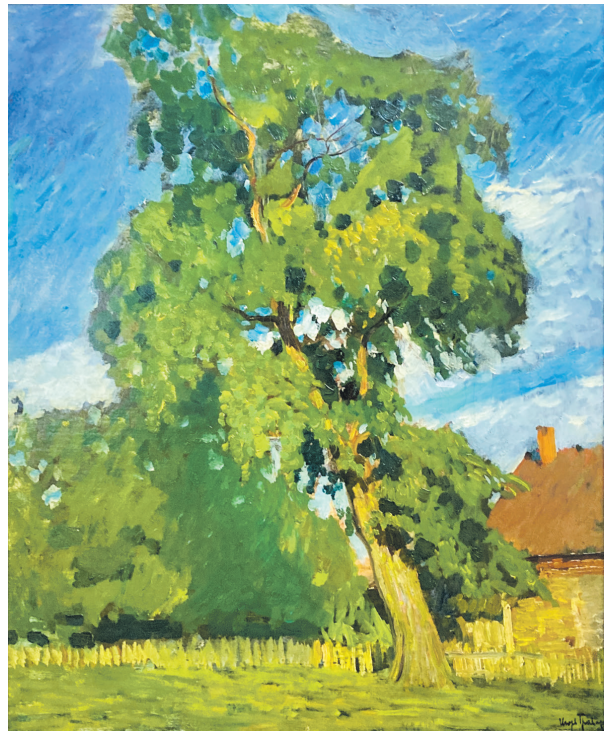
Усяго адна карціна на выстаўцы — «Дуб» 1926 года — належыць пэндзлю Ігара Грабара, якому ўдавалася захоўваць і прагажосць моманту, і атрыманы ад яе ўражання. Дарэчы, у пачатку XX стагоддзя мастак стаў прыхільнікам неаімпрэсіянізму, ствараў у стылі пуантылізму, які дапамагаў зрабіць карціны больш лёгкімі, хоць выкарыстоўвалася ўсё тая ж колеравая гама, што і ў імпрэсіянізме. Жывапісец любіў выскочныя пейзажы, а іх адлюстраванне было характэрнай рысай рускага імпрэсіянізму. Яшчэ адной яго адметнасцю з'яўляецца псіхалагізм — так, у партрэтах чалавек, яго фігура і адзенне, тым больш інтэр'ер, могуць быць паказаны дастаткова ўмоўна, як і патрабуюць правілы, але твар героя заўсёды паказвае нешта важнае, істотнае ў асобе, расказвае пра душэўны стан і пачуцці, адносіны да навакольнага. Такі, напрыклад, «Мужчынскі партрэт» (1905) Міхаіла Шамякіна. Асоба мажнага мужчыны, які прыладзіўся, пэўна, у крэсле, не расшыфроўваецца, аднак знаўцы пазнаюць — гэта філосаф Мікалай Бярдзьеў, найважнейшая постаць у гісторыі рускай думкі.

Таццяна Яблонская «Каля басейна», 1946 г.

Змястоўная выстаўка поўная твораў як культавых аўтараў, так і сёння ўжо мала вядомых. Сярод іх — Таццяна Яблонская. Сведка амаль усяго XX стагоддзя, яна актыўна працавала ледзь не 50 гадоў і паспрабавала сябе ў розных жанрах і кірунках. На выстаўцы прадстаўлена толькі карціна «Каля басейна» 1946 года. Цікава, ці ёсць у сховішчах Мастацкага іншыя работы аўтара?

Яўгенія ШЫЦЬКА

Ігар Грабар «Дуб», 1926 г.

Прытрымлівацца свайго шляху

Да 29 ліпеня ў Нацыянальным мастацкім музеі працуе выстаўка Аляксандра Шылава. У экспазіцыі — 33 жывапісныя творы Героя Працы Расіі, народнага мастака СССР. Пераважна гэта партрэты самых розных асоб — ад звычайных працаўнікоў да герояў краіны. Кожнае палатно прасякнута героіка-патрыятычным пафасам.

Падчас урачыстага адкрыцця экспазіцыі ў НММ з прывітальным словам выступіў намеснік кіраўніка прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь Аляксандр Ленін. Музычныя нумары на мерапрыемстве прадставілі Любоў Глазава, стыпендыят Прэзідэнцкага фонду па падтрымцы таленавітай моладзі (у 2015, 2016 і 2019 гадах), стыпендыят спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы адораных навучэнцаў і студэнтаў (2022 год), і Архірэйскі хор Свята-Духава кафедральнага сабора горада Мінска.

Дарэчы, старт выставачнаму праекту быў дадзены 12 чэрвеня ў Палацы Незалежнасці ў Мінску. Там Аляксандр Шылаў расказаў гасцям аб сваёй творчасці.

На цырымоніі адкрыцця новай экспазіцыі творца прысутнічаць не змог, аднак словы ўдзячнасці за арганізацыю выстаўкі, за цікавасць да створанага жывапісцам выказала дырэктар Маскоўскай Дзяржаўнай карціннай галерэі

«Яны змагаліся за Радзіму (Удзельнік ваеннага парада 7 лістапада 1941 г. В. С. Чумакоў)», 2004 г.

народнага мастака СССР А. Шылава Юлія Вахмінцава:

— Аляксандр Максаміч папрасіў перадаць нізкі паклон вам, жыхарам Рэспублікі Беларусь, а таксама падзякаваць вялікаму патрыёту, Прэзідэнту Беларусі Аляксандру Рыгоравічу Лукашэнку, якому належыць ідэя правядзення персанальнай выстаўкі. Натуральна, у гэтую экспазіцыю ўвайшла вельмі невялікая частка асноўнага фонду нашай галерэі. На палотнах прадстаўлены розныя героі, аднак многія гледачы, думаю, пазнаюць знаёмыя твары. Гэта вялікія творы, заснаваныя на найлепшых традыцыях класічнага рэалістычнага жывапісу. Мастацтва павінна рабіць чалавека высакародным, ачышчаць яго душу. Менавіта гэтага шляху прытрымліваецца Аляксандр Максаміч.

Карціны Аляксандра Шылава захоўваюцца ў Рускім музеі, Траццякоўскай галерэі, у многіх скарбніцах Расіі, былых савецкіх рэспублік і іншых краін. Персанальныя выстаўкі мастака праходзілі ў самых розных гарадах Расіі і замежжа — Францыі, Германіі, Партугаліі, Сербіі, Канады, Японіі, Кувейта, Арабскіх Эміратаў... За гады творчай дзейнасці народны мастак СССР,

«Лётчык-касманавт СССР, двойчы Герой Савецкага Саюза П. І. Клімук», 1976 г.

акадэмік Расійскай акадэміі мастацтваў падарыў Расіі 1871 работу жывапісу і графікі і працягвае рабіць такія падарункі сёння.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Фрагмент экспазіцыі.

Экспазіцыя падрыхтавана з выкарыстаннем адметных матэрыялаў. Крыніцы — выданні «Мінск. Гісторыя пасляваеннага аднаўлення. 1944—1952 гг.» В. Кірычэнкі і «Адроджаны з руін. Аднаўленне і развіццё Мінска ў 1944—1955 гг.: дакументы і матэрыялы» (укладальнік В. Селяменеў), а таксама матэрыялы Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотафонадакументаў і Беларускага дзяржаўнага архіва навукова-тэхнічнай дакументацыі. Увайшлі ў экспазіцыю і фотаздымкі з асабістых архіваў В. Кірычэнкі і В. Шарапава (быў

Старажытны, малады

У двары Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага працуе выстаўка пад адкрытым небам «Адноўлены з руін», прысвечаная старажытнаму і маладому Мінску і прымеркаваная да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

старшыней Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта ў 1955—1968 гг., ганаровы грамадзянін горада Мінска).

У першыя дні пасля вызвалення Мінск, па ўспамінах сведкаў і паводле фотадакументаў, выглядаў наступным чынам: аблытаныя дротам гарадскія кварталы, руіны і попел... У горадзе захавалася 19 прамысловых прадпрыемстваў з 332, што дзейнічалі да вайны; гарадская гаспадарка і жылы фонд былі знішчаны на 80 %, на 75 % знішчаны і пашкоджаны дзяржаўныя і грамадскія будынкі. Вядома, што аднаўленне горада было пад вялікім пытаннем, бо вакол — толькі руіны, таму абмяркоўвалася новая пляцоўка на адлегласці 10 кіламетраў ад Мінска...

На выстаўцы дэманструюцца каштоўныя здымкі, на якіх паказана, як рос новы горад. Але папярэдне — разборка руін. На фота адлюстраваны, напрыклад, разбураныя дамы на плошчы Свабоды, расчыстка для будаўніцтва будучага праспекта Сталіна, які пазней займеў назву Незалежнасці. Паказана і скрыжаванне вуліц Савецкай (цяперашані праспект Незалежнасці)

і Чырвонаармейскай: добра бачны Дом Чырвонай Арміі — ён і іншыя будынкі пакрыты ахоўнай камуфляжнай афарбоўкай. Асобны сюжэт паказвае піянераў, якія прымацоўваюць плакаты, што заклікаюць мінчан хутчэй аднавіць родны горад. Дарэчы, жыхары ў той час мелі асабістыя кніжкі ўдзельніка аднаўлення Мінска. Адна з такіх паказана на выстаўцы «Адноўлены з руін».

Больш за дзесяцігоддзе ішлі актыўныя работы па адраджэнні сталіцы. На фотаздымках адлюстравана будаўніцтва галоўнай вуліцы з яе сістэмай плошчаў імя Леніна (Незалежнасці), Цэнтральнай (Кастрычніцкай) і Круглай (Перамогі), якія складалі адзіны ансамбль з Савецкай вуліцай. Другі буйны архітэктурны ансамбль ствараўся ў раёне вакзала і Дома Урада. Але штосьці са створанага тады не дайшло да сучаснікаў, напрыклад, помнік Сталіну — на фотаздымку 1952 года адлюстравана падрыхтоўка пастамента для 9-метровай бронзавай фігуры.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Легенды, якія не забываюцца

Усё сваё жыццё Анатоль Каляда (1937—2019) прысвяціў мастацтву фатаграфіі. Яго здымкі ўпрыгожвалі выданні «Знамя юности», «Роднае слова», «Літаратура і мастацтва»... Працаваў творца і на беларускім тэлебачанні.

Нядаўна ў Галерэі мастацтваў Леаніда Шчамялёва адкрылася выстаўка майстра «Легенды», падрыхтаваная сумесна з Беларускім грамадскім аб'яднаннем фатографаў (куратарам выступае намеснік старшыні аб'яднання Алена Данброва). Усе работы — з асабістага архіва Анатоля Данілавіча Каляды. З экспазіцыяй можна пазнаёміцца да 1 верасня.

Больш прыдатную назву для гэтага праекта, мусіць, складала б прыдумець. З чорна-белых фатаграфій на нас глядзяць людзі, імёны якіх залатымі літарамі ўпісаны ў гісторыю нашай краіны: Пётр Клімук, Міхаіл Савіцкі, Заір Азгур, Расціслаў

Янкоўскі, Леанід Левін, Гаўрыла Вашчанка, Валянцін Елізар'еў, Анатоль Анікейчык і іншыя вядомыя асобы. Сярод мноства фатаграфій няма ніводнага пастановачнага кадра, і ў гэтым вялізная каштоўнасць прадстаўленых на выстаўцы работ. Мы не проста бачым чалавека на здымку, мы пераносімся ў іншы час, мімаволі паглыбляемся ў былую эпоху, нібы не мінула з тых часоў паўстагоддзя, — расказваюць аб праекце яго арганізатары.

Падчас адкрыцця выстаўкі «Легенды» Алена Данброва сказала, што асноўную частку архіва Анатоля Каляды складаюць тэмы здымкі, якія ён зрабіў для прафесійных мэт. «Аднак падчас работы над матэрыяламі, — дадае куратар, — мяне ўразіла адкрытасць людзей на кадрах. Не кожны фатограф можа выклікаць прыхільнасць чалавека да сябе такім чынам, каб ён быў максімальна натуральны! Для маладога пакалення, і не толькі, выстаўка будзе цікавай і дасць магчымасць

убачыць рэдкія здымкі тых, хто мае дачыненне да стварэння найлепшых узораў нацыянальнага мастацтва, развіцця айчынай культуры».

На цырымоніі адкрыцця прысутнічаў і сын фотакарэспандэнта — канструктар-мадэльер Эдгар Каляда. Ён падзякаваў усім, хто мае дачыненне да выставачнага праекта. «Для мяне ў першую чаргу гэта памяць, якую мы можам перадаць з пакалення ў пакаленне нашым нашчадкам, — адзначыў Эдгар Анатольевіч. — Прыемна, што людзі цікавяцца творчасцю бацькі, а на вернісаж завітала столькі гасцей».

Завітаў на ўрачыстасць і славны фатограф Юрый Іваноў, сябар Анатоля Каляды. Сустрэліся яны на адным мерапрыемстве ў далёкім 1962 годзе. Тады Анатоль Данілавіч працаваў на заводзе, аднак фатаграфіяй ужо цікавіўся. Менавіта яна стала першай прыступкай для шматгадовага сяброўства двух майстроў. Юрый Сяргеевіч адзначае, што паўплываў на рашэнне

«Азгур Заір Ісаакавіч. 85 гадоў. Адкрыццё музея», 1993 г.

сябра стаць фотажурналістам. Яны шмат размаўлялі на гэтую тэму, бывала, здымалі разам, асабліва Мінск з вышынных будынкаў. Дарэчы, на выстаўцы «Легенды» ёсць фрагменты з такіх вылазак: на адным з фота

адлюстраваны — хоць з-за ракурсу яго складана пазнаць — Юрый Іваноў, які здымае горад, узабраўшыся на балкон адной з вежаў Прывакзальнай плошчы.

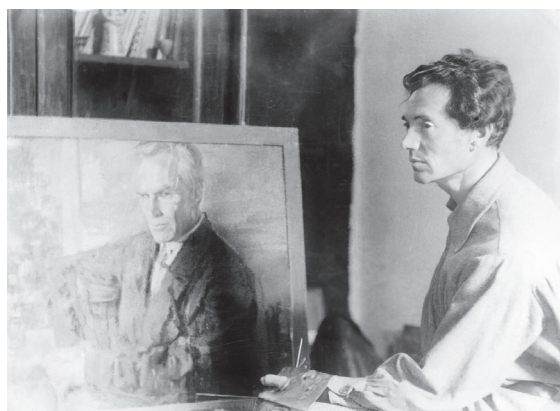
Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Адзін з кагорты талентаў

18 сакавіка 1884 года ў Бешанковічах, на Віцебшчыне, нарадзіўся ўкраінскі мастак Марк Барысавіч Брукман. Памёр у лютым 1929-га ў Палтаве. Пражыў творца няпоўных 45 гадоў... Вучыўся ў Адэскім мастацкім вучылішчы. Відаць, яшчэ да Першай сусветнай вайны, можа, нават напрыканцы XIX ці ў самым пачатку XX стагоддзя. Бо ў 1915—1917 гадах ён ужо наведваў заняткі, класы, майстэрні ў Акадэміі мастацтваў у Петраградзе.

Пэўна, творчасць нашага земляка даволі ўдала ўпісвалася ў сістэму каштоўнасцей маладой Савецкай улады, бо ў 1926 годзе Марк Брукман быў адзначаны званнем Героя Працы.

Адэскае мастацкае вучылішча заснавана было яшчэ ў 1865 годзе. Вытокі — створаная 30 мая 1865 года Адэская мастацкая школа малявання. Каля трох дзесяцігоддзяў у гэтай навучальнай установе не было пастаяннага памяшкання, яна існавала на ахвяраванні. Але 22 мая 1883 года на вуліцы Праабражэнскай, 14 быў закладзены першы камень будучага будынка мастацкай школы. У 1885-м школа перайшла ў сваё ўласнае памяшканне. 30 снежня 1899 года былі зацверджаны статут і штат Мастацкага вучылішча... Сярод вучыльнікоў школы — славуты савецкі і беларускі архітэктар Іосіф Рыгоравіч Лангбард (1882—1951). Ён закончыў Адэскае вучылішча ў 1906 годзе. Відавочна, вучыўся ў ім у адзін час з Маркам Брукманам. У 1906-м Адэскае вучылішча закончыў і славуты

савецкі архітэктар, які працаваў у стылі канструктызму, Барыс Улініч (1885—1978). Вучыўся ў гэты час у Адэсе і французскі мастак Серж Фацінскі (1887—1971).

Імператарская Акадэмія мастацтваў, якая прыняла Марка ў 1915—1917 гадах, была заснавана яшчэ ў XVIII стагоддзі. Рэктарам у час вучобы Брукмана быў Лявонцій Мікалаевіч Бенуа. Сярод выкладчыкаў — рускі гравёр нямецкага паходжання, ксілограф і афартыст Васіль Васільевіч Матэ, мастак-баталіст, кніжны графік Мікалай Сямёнавіч Сасокіш, скульптар Уладзімір Аляксандравіч Беклямішаў...

У 1926 годзе Марк Брукман ўваходзіць у Палтаўскі філіял Асацыяцыі мастакоў рэвалюцыйнай Расіі,

а ў 1927-м — у Асацыяцыю мастакоў Чырвонай Украіны. Удзельнічае ў выстаўках у Палтаве (з 1919), Маскве (1926), Харкаве (1927). У той час у Палтаве жылі і працавалі такія вядомыя мастакі, як Дзмітрый Ангельскі, Мікола Бокій, Іван Бутнік, Аляксандр Гармаш, Іван Арлоў... Атмасфера культурнага жыцця падштурхоўвала да сур'ёзнай працы.

Вядома, што Марк Барысавіч з'яўляецца аўтарам партрэтаў настаўніка І. Рызенкі, мастакоў С. Разенбаўма, А. Данцова, Ю. Міхайлава, Ф. Літвіненкі, плаката «Рыгор Скаварада». Творы Брукмана захоўваліся ў Палтаўскім мастацкім музеі і літаратурна-мемарыяльным музеі У. Караленкі ў Палтаве. Большасць карцін нашага земляка загінула ў час нямецка-фашысцкай акупацыі Палтавы ў Вялікую Айчынную вайну.

Жорсткае дваццатае стагоддзе пакінула няшмат памятак пра Марка Брукмана з Бешанковіч. Але ўспомні яго хаця б «адным радком»... У Бешанковічах, Бешанковіцкім краі нарадзілася шмат цікавых творцаў. Гэта мастак і скульптар Гаўрыіл Глікман (1913—2003), графік Саламон Юдовін (1892—1954), народны артыст Карэльскай АССР Барыс Хацяноў (1918—1979), легенда рускага жывапісу Іван Хруцкі (1810—1885), паэт Аркадзь Гейнэ (1919—1942), графік і пейзажыст Анатоль Ткачонак (1922—1994), паэт і прэзіік Барыс Беляжэнка (1937—2016), драматург Аляксандр Гутковіч (1920—1989)... І мастак Марк Брукман — адзін з гэтай кагорты талентаў.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Летапісец Мірской царквы

Цёплым жнівеньскім днём 1865 года на кірмашовай плошчы ў мястэчку Мір спынілася паштовая карэта. З яе выйшла сямейная пара, якая дабіралася з Мінска да Міра не вельмі зручным шляхам, таму што чыгунка, па якой можна будзе хутчэй і больш камфортна даехаць з Мінска да станцыі Гарадзья, а адтуль ужо на экіпажы да Міра (16 верст), з'явіцца толькі праз 6 гадоў. І хаця падарожнікі былі стомлены доўгім пераездам, пад'язджаючы да мястэчка, яны паспелі заўважыць старажытны Мірскі замак, цудоўны помнік дойлідства XVI ст., не раз пашкоджаны ў час войнаў, але ўсё яшчэ велічны і прыгожы. Сонца пачало ўжо хавалася за гарызонт, але яго промні яшчэ асвятлялі ўзнятую браму і пяць вежаў замка, якія ўзнесліся над невялікай рачулкай на вышыню амаль 25 метраў. Чырвоныя сцены мураванага гмаху яркай плямай вылучаліся на фоне зялёных дрэў.

Мікалаеўская царква, 1882 г.

каля 20 святароў і тысячы людзей не толькі з мястэчка і навакольных вёсак, але і з аддаленых населеных пунктаў (у гэты дзень у Міры звычайна адбываўся вялікі кірмаш). Раніцай царкоўныя званы склікалі людзей на богаслужэнне. Пад гукі чароўнай музыкі і спеваў падчас хрэснага ходу мясцовы благачынны пранёс святы царскі дар, а потым абраз з выяваю Святога Аляксандра Неўскага, пакрыты сярэбранай з пазалотай рызай, занаў падрыхтаванае для яго месца ў царкве. Пасля службы багамольцы з вялікай пашанай пакланяліся святыні. Незвычайная ўрачыстасць, якую ў Міры раней нікому не даводзілася бачыць, запамнілася на доўгія часы.

У 1867 годзе для храма быў заказаны новы іканастас, на стварэнне якога царква выдаткавала 1200 рублёў, з іх каля 300 ахвяравалі прыхаджане. На наступны год новы пяцірусны разны іканастас, аздоблены 22 абразамі з лікам Збавіцеля ў цэнтры, упрыгожыў адноўлены храм. Справа, на месцы былога алтара, быў змешчаны старадаўні абраз Божай Маці, які раней знаходзіўся ў Свята-Троіцкай царкве, злева — храмавы абраз свяціцеля Мікалая. 9 чэрвеня 1868 г. архіепіскап Мінскі Міхаіл урачыста асвяціў адноўленую царкву.

Яўстафій Пастарнаккі паспяваў не толькі аднаўляць храм і праводзіць богаслужэнні. Як законанастанік адразу некалькіх школ ён настойліва і далікатна далучаў дзяцей да хрысціянскіх каштоўнасцей, выхоўваючы ў іх лепшыя чалавечыя якасці. І ўжо за 1867—1868 навучальны год атрымаў падзяку епархіяльнага начальства і Мінскай дырэцыі народных вучылішч за стараннасць у справе народнай адукацыі. У 1871 годзе зноў быў узнагароджаны за дбайнае выкананне сваіх абавязкаў. Годам раней была адзначана і старанная праца яго жонкі, настаўніцы жаночай змены Мірскага вучылішча Вольгі Пастарнаккай.

Але і гэтым не абмяжоўвалася асветніцкая дзейнасць святара. У вольны ад службы час ён з цікавасцю вывучаў дакументы царкоўных архіваў, маючы намер напісаць летапіс Мірскай царквы. Сабраў звесткі і пра стан адукацыі ў Міры, з якіх вынікала, што школа пры Мірскай царкве існавала здаўна, святары базільянскага манастыра вучылі дзяцей грамаце пераважна на польскай мове, потым амаль 20 гадоў аб царкоўнай школе клапаціўся святар Лука Кудрыцкі. У 1860 г. у Міры было адкрыта аднакласнае прыходскае вучылішча, праз два гады замест яго — два аднакласныя народныя, а ў 1864-м — двухкласнае народнае вучылішча. У снежні 1865 г. адбылася яшчэ адна важная падзея — у Міры з'явілася яшчэ і двухкласнае павятовае вучылішча, а народнае зноў стала аднакласным з жаночай зменай. Кожны год як павятовае, так і народнае вучылішчы наведвала каля 80 вучняў, у жаночай змене вучылася каля 45 дзяўчынак. У асноўным гэта былі дзеці мясцовых жыхароў. На той час у Міры, як сведчыць Я. Пастарнаккі, людзей праваслаўнага веравызнання налічвалася 1400, каталікоў — 63, мусульман — 104, іудзеяў — каля 3000. Акрамя царкваў ў мястэчку былі мячэць, пяць яўрэйскіх

малітоўных дамоў (школ) і ешыбот — вышэйшая школа яўрэйскай духоўнай адукацыі.

Даследчыцкую працу святара перарвала трагічная вестка — 11 студзеня 1869 года ён даведаўся аб смерці бацькі. З болей у сэрцы сын праводзіў у апошні шлях роднага чалавека, які адышоў у вечнасць на 56-м годзе жыцця. Ігнацій Пастарнаккі пасля заканчэння Полацкай духоўнай семінарыі з 1838-га служыў у Дукорскай царкве Ігуменскага павета. А ў мястэчку Дукора, згодна з дакументамі, нарадзіўся 6 лістапада і быў ахрышчаны 15 снежня 1840 года Яўстафій. Пазней, калі юнак вучыўся ў Мінскім духоўным вучылішчы, а затым у семінарыі, ён прыязджаў на каникулы ўжо ў вёску Пяцеўшчына, што была недалёка ад Мінска і дзе з 1850-га жыла яго сям'я. Святар Пяцеўшчынскай царквы з цягам часу добра зарэкамендаваў сябе як перад епархіяльным начальствам, так і перад мясцовымі людзьмі. Сваімі прыстойнымі паводзінамі Ігнацій Пастарнаккі падаваў выдатны прыклад таго, як трэба адносіцца да бліжняга свайго. Нябожчык карыстаўся вялікай павагай суседзяў-святароў, даверам і любоўю прыхаджан і пакінуў пасля сябе добрую памяць у сэрцах усіх, з кім сустракаўся пры жыцці, таму так шчыра гучалі словы прамоўцаў у час развітання.

Разам з жонкай Ганнай айцец Ігнацій выхаваў 7 дзяцей, і, нягледзячы на абмежаванае сродкаў, нічога не шкадаваў для таго, каб яны сталі дастойнымі людзьмі. Старэйшы сын, Яўстафій, як і бацька, служыў святаром, Фёдар, атрымаўшы медыцынскую адукацыю, знаходзіўся на ваеннай службе, трэці сын вучыўся ў Маскоўскім універсітэце, Аляксандр заканчваў курс семінарыі, а Антон толькі пачынаў вучобу ў духоўным вучылішчы. Адна з дзяўчынак скончыла духоўнае вучылішча ў Парычах і разам з малодшай сястрычкай знаходзілася пакуль у бацькоўскім доме.

Гэтым разам, вяртаючыся ў Мір, Яўстафій Пастарнаккі не захапляўся, як звычайна, прыгожымі краявідамі, што паўставалі наўкола, а быў паглыблены ў сумныя думкі аб тым, што бацька рана пайшоў з жыцця, браты яшчэ не скончылі вучобу і не ўладкаваліся ў жыцці, трэба будзе дапамагчы матулі, на руках у якой засталася малая сястрычка. Дома, у Міры, яго чакала жонка Вольга з малымі дзецьмі — двухгадовай дачкою Німфадораю і сынам Сяргеем, які нядаўна з'явіўся на свет.

Справіцца з перажываннямі айцу Яўстафію заўсёды дапамагала работа, і цяпер ён з галавой акунуўся ў вывучэнне царкоўных дакументаў і іншых гістарычных крыніц, ствараючы летапіс Мірскай царквы. Яго настойлівая праца дала свой плён — у 1869 годзе ў некалькіх нумарах «Мінскіх епархіяльных ведамасцей» было надрукавана гэтае цікавае гістарычнае даследаванне. Пазней, з'яўляючыся на працягу некалькіх гадоў рэдактарам «Мінскіх епархіяльных ведамасцей», Яўстафій Пастарнаккі стане ініцыятарам збору звестак аб цэрквах епархіі, а потым складзе на падставе гэтых матэрыялаў «Зборнік апісанняў цэркваў і прыходаў Мінскай епархіі» (1879 г.), куды ўвойдзе і дапрацаваная ім гісторыя Мірскай царквы. Гэтае выданне атрымае станоўчы водгук Расійскай бібліяграфіі і будзе прызнана арыгінальнай працай, якая можа служыць узорам для напісання падобных для ўсёй краіны.

У сваёй даследчыцкай працы Яўстафій Пастарнаккі не абмежаваўся гісторыяй царквы. Тут можна знайсці шмат звестак пра Мір — расказваецца пра яго ўладальнікаў, Іллінічаў і Радзівілаў, пра будаўніцтва храмаў, наданне мястэчку ў 1579 годзе няпоўнага магдэбургскага права, пра шматлюдныя кірмашы, з'яўленне тут яўрэяў і цыганоў, пра арганізацыю рамесных цэхав і царкоўных брацтваў. Расказвае даследчык і пра распаўсюджванне праваслаўнага хрысціянства на навагрудскай і мірскай землях, з'яўленне ў XIII ст. у ваколіцах Міра знакамітага Лаўрышаўскага манастыра.

Вывучаючы запісы ў метрычнай кнізе Мірскай царквы, даследчык выказа здагадку, што царква стала ўніяцкай у 1679-м, і першым уніяцкім святаром быў тут Самуіл Зубовіч. У 1705 годзе Карл Станіслаў Радзівіл заснаваў у Міры базільянскі манастыр, пры якім і знаходзілася тады ўніяцкая царква. У 1824-м Мірскі базільянскі манастыр быў зачынены, Свята-Троіцкая царква стала прыходскай, а ў 1839-м зноў перайшла да праваслаўных. Успамінае Яўстафій Пастарнаккі добрым словам Філарэта Малышэўскага, які быў настаўцелем царквы ў перыяд ад закрыцця манастыра да 1839 года, а потым стаў архіепіскапам Ніжагародскім. Піша ён і пра закрыццё Мірскага касцёла, пра пажар у Міры ў 1865-м і страту праваслаўнага храма. Адраджаць святыню давадзецца мірскаму летапісцу.

Святлана КОШУР

Працяг у наступным нумары.

«І ў кожным з нас Паэзія жыве...»

Рэспубліка Башкартастан

Рашыт ШАКУР

Мая Радзіма — стэп

Аднавяскоўцам
Мая Радзіма — стэп, і з тых часоў
я перад кавылём схіляю голаў.
Мая Радзіма — стэп,
у кожны сон
прыходзіць ён з нязбыўнаю тугою.

І горыч палыну, і цеплыню,
І навальніц вясёлкавую квецень
Прынёс у гарадскую мітусню
са стэпу вечнага спякотны вецер.

Гучаць над стэпам лёсаў галасы,
нібы сама зямля дзяцей гукае.
Я слухаю да ранішняй расы
мелодыю, якая не змаўкае.

Я тую песню з самых першых нот —
і да апошніх дзён —
заўжды пазнаю.
Жыццё маё — нібыта стэп вясной,
па-над якім душа мая лунае.

Рух

Шалёны рух! Ляціць як вецер,
імклівай думкі не суняць.
Я хуткасць гэтую, наверце,
радком хацеў бы зацугляць.

І досвітак, і хвалі стануць
душой, з якой складзецца верш.
І ў кожным сонечным світанні
сама Паэзія жыве.

Глядзяць мне ў спіну горы горда,
ды мроі шлях далей вядзе —
туды, дзе шчасце, а не гора,
туды, дзе ветразь на вадзе.

Імчу туды, дзе толькі вечнасць,
дзе ні пачатку, ні мяжы.
Там думак стомленае веча
мне кажэ, што патрэбна жыць.

Зямля, наветра, лес і горы,
і сны бяроз, і звон крыніц
адно пяюць, адно гавораць —
жыцця імкнення не спыніць.

А неба на світанні новым,
нібыта сейбіт пры сяўбе,
распачынае дзень чарговы —
за сонцам не спыняе бег.

Гара і бездань

Над безданню — горы ўзняліся
У сінія-сінія высі.
Зрабі толькі крок —
Наперад ці ўбок —
І каменем ляжаш унізе.

А ў полі дарога ляжыць,
І можна ў спакоі пражыць...
Ды штось мяне кліча —
У горы,
Дзе бездань і дзе далячынь.

* * *

Заўсёды ў сэрцы — стэп і родны дом,
І прыказка ў памяці ўсплыла:
«Хто на кані ўтрымаўся ў шэсць гадоў,
І ў шэсцьдзясят не выпадзе з сядла».

Як ён імчыць, нябесны конь-агонь,
Сівагалаваму слухмяны седаку.
Рукой слабою не ўтрымаць яго —
Ён адчувае моцную руку.

Я ўспамінаю сёння родны дом
І прыказку, што па жыцці вяла:
«Хто на кані ўтрымаўся ў шэсць гадоў,
І ў шэсцьдзясят не выпадзе з сядла».

Жыве чалавек

Жыве чалавек,
Ён магутны, нібыта скала.
І веліч яго —
Веліч зоркі, што ў небе ўзышла.
Жыве чалавек,
Роўны сонцу,
Калі ў галаве
І ў сэрцы ягоным
Любоў да радзімы жыве!

Я песню табе спяваю

І нават калі грымоты,
Калі навальніцы лютасць,
Не страшна мне, не самотна —
Мне сонцам — усмешка любай!

Зямля расцвітае раптам,
І шчасця так шмат у свеце.
Калі мы з табой разам,
То гора няма і смерці.

Я песню табе спяваю,
Табе я дару надзею.
Я з песняю ажываю —
Па-інішаму не умею!

Мне скласці б такую песню

Мне скласці б такую песню,
Каб сэрцы — усхвалявала,
Каб кожнаму напрадвесні
Каханне падаравала.

Мне б песню такую скласці,
Каб камень яна разбіла,
Каб людзям давала шчасце
І душы яна жывіла.

Каб з ёю ільды палалі,
Каб трапнай была, як куля.
І ўсе тую песню зналі,
І ўсе тую песню чулі.

Каб распраўляла крылы
І каб пазбаўляла стомы,
Каб сілы яна дарыла
Вярнуцца хутчэй дадому.

Пушкін і Акмула

Хай помнік сам сабе нерукатворны
Стварыў вялікі Пушкін — ён вышэй
За помнікі валадароў сусвету.
Наш Акмула стварыў сабе такі ж —
Святлом і музыкай напоўніў сэрцы,
І ў кожным з нас Паэзія жыве.

З башкірскай.
Пераклад Таццяны СІВЕЦ

Дзяржава Палесціна

Фадва ТУКАН

Мне хопіць

Мне хопіць на яе зямлі
свае закончыць дні,
у ёй быць пахаванай,
растаць і пратачыцца ў яе глебу.
І кветкай прарасці,
і з дзецьмі каб гуляць маёй краіны.
Мне хопіць у яе абдымках быць,
каб абярнуцца жменькай пылу,
нітачкай травы,
пялёсткам,
калі яе не стане.

Гасан ЗАКТАН

Люстэрка

Два абліччы прамільгнулі
ў катастрофе —
бацька мой і конь яго; і паўмесяц бледны
злоўлены быў нашымі рукамі
і быццам ветразь ён узвіўся над канём,
нібы вярнулася да нас дзяцінства.
Далоні не паслухаліся ўпартых сэрцаў,
расціснуліся, адпускаючы паўмесяц:
няхай ляціць!

Здарэнне

Я бачыў руку над паверхняй ракі,
я здзіўляўся паху гваздзікі,
народжанаму ў трапятанні
гэтых пальцаў:
перад знікненнем
яны як быццам сцерлі нейкі след,
мігцеў які ў вільготнай атмасферы.
Затым працягвалі гульні, хвалепадобна
малюючы адчаю словы на вадзе,
то падымаліся, то зноўку апускаліся.

Яшчэ падумаў я, што так і мы,
пакуль над намі хвалі не стуліліся,
блукаем пасярод лясоў жаданняў
у правінцыі страчаных людзей.

Саміх АЛЬ-КАСІМ

Кажаны

кажаны на вокнах
усмакталіся ў мае словы
кажаны ля ўваходу ў мой дом
у газетах
у кутах
ляцяць па маіх слядах
любываварот галавы
будзе імі заўважаны
кажаны
неадрыўна глядзяць на мяне
з-за крэсла
суправаджаюць ўздоўж вуліц
фіксуюць паўзы
маіх поглядаў
на кнігах
на дзявочых ножках
яны глядзяць і глядзяць
на суседскім балконе
яны
кажаны
і схаваныя ў сценах
электронныя штучкі
я прывёў іх на мяжу
самагубства
я капаю шлях
да святла

Валід ХАЗІНДАР

Дома

У яго вачах адлюстроўваецца воблака —
і ў скураным партфелі, у кнізе,
у алоўку, у сямейных фотаздымках,
у пакінутай на далонях
іржы металічнай лаўкі,

у іржы парэнчаў і дзвярных ручак,
у іржы поціскаў рукі.
Партфель, які падпірае сцяну, —
з чаго пачаць?

Выцягнуць з яго падарункі
ці, як фокуснік, выцягнуць краіну:
дом, вуліцу, сталіцу?
Ён заплушчвае вочы і кладзецца
спінай да знаёмых прадметаў.
Ён не пасябруе з інішай вазай,
ён не паспавядаецца ложку,
які выбухне ў наступнай вайне,
ён не будзе заварваць чай або спяваць.
Ён будзе крочыць туды-сюды
на працягу доўгага часу
паміж вітальняй і кухняй,
ён будзе ўслухоўвацца ў гукі,
якія даносяцца з боку садовай брамкі.
Але там — толькі шлох лістоты
пад нагамі,
які то набліжаецца, то сціхае —
так, што нічога не адрозніць,
акрамя гулу размоў у дамах
на суседстве.

Камаль НАСЕР

Гісторыя

я раскажу вам гісторыю
якая жыве ў снах народа
гісторыю
народжаную светам
палатаных лагераў
інсцэніраваную голадам
у дэкарацыях чорных начэй
маёй краіны жменькі бежанцаў
што фунт мукі
дзеляць на дваццаць
і на ўсіх
абяцанкі дапамогі
гуманітарныя скруткі
гэта гісторыя пакутнікаў
навучаных галадаць
дзясяткамі гадоў
у слязах і агоніі

у нягодах і тузе
гэта гісторыя
падманутага народа
які на многія гады
быў выкінуты ў лабірынт
але выклік быў прыняты
і людзі вучыліся аб'ядноўвацца
каб вярнуцца да святла
прэч з намётай
са свету
які нясе цемру

Абдэльрахім МАХМУД

Пакутнік

Мая душа заціснута ў кулак,
я зашпурну яе ў даліну смерці.
І проста так усё. Жыццё —
калі сябры смяюцца шчыра,
а смерць — калі лютуюць ворагі.
І ў душы, высакароднасць што спасцігла,
ёсць толькі два зыходы —
памерці або мараў дасягнуць.
У страху жыць, у ачапленні забарон —
Але ж хіба гэта жыццё? —
Я так Кажу, і рэха слоў ляціць
ад чалавека і да чалавека.
Я бачу смерць сваю,
імкну насустрач смерці,
і ёсць спадзеў —

высакароднай выйдзе,
інакш чаму тады цярылівы я са злом,
сярод усяго гэтага болю?
З-за страху?
Але жыццё не найвялікшая
каштоўнасць.
З-за накоры? Але я ёю пагарджаю!
Я кіну сваё сэрца ворагам у твар.
Жалеза і агонь — вось маё сэрца!
Акрэслі межы я сваёй зямлі
ляжом мяча,
народ каб ува мне ўбачыў чалавека.

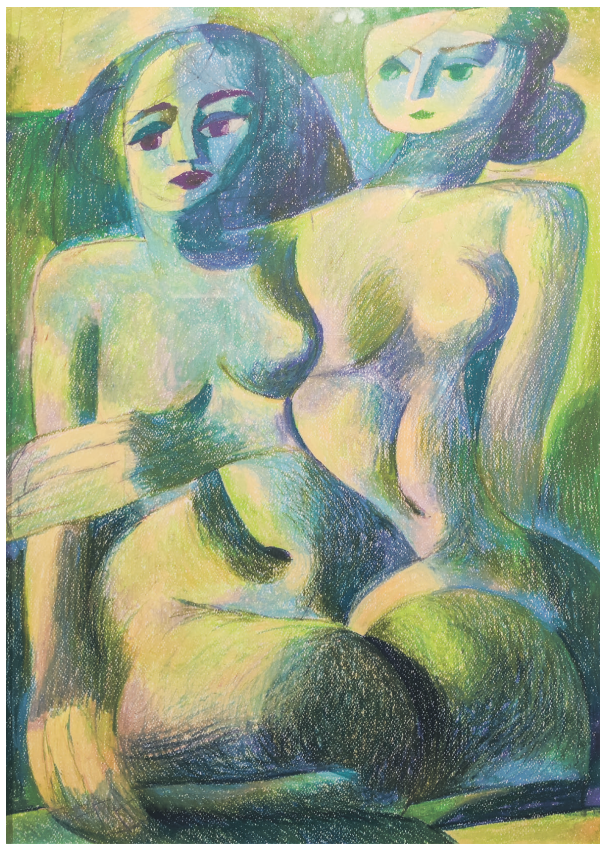
Пераклад з англійскай
Рагнеда МАЛАХОЎСКАГА

Свет жанчыны з іншага ракурсу

У мастацкай галерэі DK адкрылася персанальная выстаўка Міхаіла Дайліды «Мяккая архітэктура» — гэта спроба аўтара выйсці за прывычныя межы, паказаць глядачам не звычайныя малюнкі з натуры, а сюррэалістычную гіпербалізаваную экспрэсію.

Міхаіл Дайліда скончыў Беларускаю дзяржаўную акадэмію мастацтваў (факультэт дызайну і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва) у 2014-м, а ўжо з 2022-га з’яўляецца членам Беларускага саюза мастакоў. У сваіх работах адлюстроўвае навакольную рэчаіснасць. Аўтар аддае перавагу традыцыйным жанрам, аднак часта стылізуе звыклыя формы. Працуе ў змешанай тэхніцы. На карцінах Міхаіла Дайліды можна заўважыць і просты аловак, і гелевыя ручкі. Сам творца жартуе, што працуе ў жанры канцылярскі рэалізм.

Галоўная тэма выстаўкі «Мяккая архітэктура» — жанчына, жаночасць, усе віды і формы яе праяўлення ў рэальным жыцці. Важная і незвычайная дэталі, якая з’яўляецца своеасаблівай візітнай карткай мастака, — гэта адсутнасць подпісаў пад творами. Аўтар быццам прапаноўвае пафантазіраваць, знайсці ўласныя сэнсы і новых лірычных герояў. Аднак на выстаўцы ўсе лірычныя героі аб’яднаны па гендэрным прынцыпе — яны жанчыны. Мы не ведаем іх ролі, не бачым ніякіх дэталей, якія паказваюць іх жыццёвы вопыт,

не здагадваемся пра мінулае ці будучае гераінь. Толькі яркі вобраз жаночага цела, праз які мастак адлюстроўвае сапраўдную паэзію жыцця.

Невыпадкова выстаўка называецца «Мяккая архітэктура», бо сілуэты жаночых фігур паўтараюць абрысы прыроды, якую людзі здаўна шанавалі і якая ва ўсіх легендах і паданнях паўставала перад простымі смяротнымі ў выглядзе прыгожай і моцнай багіні. Работы не аб’ектывізуюць, не сексуалізуюць жанчын, а наадварот, праз цікавыя формы і яркія колеры паказваюць розную «архітэктуру» жаночага цела, дзе амаль кожная наведвальніца можа пазнаць сябе. Мастак увасобіў розных жанчын: дужых і крохкіх, поўных і худых, маладых і сталых. Такая разнастайнасць спрыяе лепшаму адлюстраванню сапраўднага жыцця, дзе кожны чалавек — індывідуальнасць.

Неафіцыйны дэвіз выстаўкі: «Не ставіць сабе ніякіх межаў у сэнсе мастацкіх дасягненняў. Заўсёды карыстацца ўсімі сучаснымі заваёвамі і адкрыццямі ў мастацтве». І творчасць Міхаіла Дайліды цалкам адпавядае гэтаму. Работы выкананы ў змешанай тэхніцы, з дапамогай пастэлі. З-за абранага матэрыялу на паверхні карціны застаюцца лёгкія тэкстурныя штрыхі, што дадае «паветра» і аб’ём у агульную архітэктуру малюнка. Колерова палітра пастэлі вельмі разнастайная, а пігменты застаюцца яркімі на доўгі час. Матэрыял такі ўнікальны, што з яго дапамогай

можна ствараць як графічныя работы, так і жывапісныя карціны.

Такое спалучэнне графікі і жывапісу можна заўважыць у работах Міхаіла Дайліды. Багацце колераў, іх насычанасць надаюць творах яркую эмацыянальную афарбоўку, а цвёрдыя графічныя лініі падкрэсліваюць аб’ём і лёгкасць малюнка. Работы можна аднесці да экспрэсіянізму. Мастак умела эксперыментуе з формамі і колерамі, адлюстроўваючы цесную сувязь чалавека з прыродай.

У экспазіцыі можна знайсці некалькі аднолькавых твораў, выкананых у розных адценнях. Гэта дае магчымасць паразважаць над схаванай трактоўкай, знайсці свой сэнс. Творы паказваюць, што аднаго і таго ж чалавека можна ўявіць у розных амплах. Нягледзячы на выбраны мастаком жанр, характэрнай рысай якога з’яўляецца адлюстраванне самых негатыўных эмоцый — болю, страху і пакут, творы Міхаіла Дайліды нясуць аптымістычны настрой.

Прыгажосць жанчыны — дастаткова папулярная тэма ў мастацтве, аднак Міхаіл Дайліда прапанаваў паглядзець на яе з іншага ракурсу, убачыць нешта большае, чым проста цела, прасачыць міфалагічную сувязь паміж жанчынай і светабудовай.

Выставачны праект «Мяккая архітэктура» у DK Gallery будзе экспанавацца да 28 ліпеня.

Лізавета КРУПІАНЬКОВА

зваротная сувязь

Эстафета сонечнага лета

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». У чацвер публіцыстычная перадача Настасі Ермалюк «Свет мастацкага слова».

Радыёверсію тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча мож-

на паслухаць у нядзелю і панядзелак.

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — аповесць Алеся Савіцкага «Карабін». У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Уладзіміра Багамолава «У жніўні сорак чацвёртага».

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы беларускіх пісьменнікаў.

«Літаратурныя гісторыі» пазнаёмяць з апавяданнямі айчынных і замежных аўтараў.

У перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у суботу і нядзелю прагучыць спектакль «Паэт і дзяўчына» паводле твора Пятра Васючэнкі.

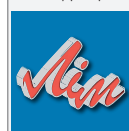
Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка «Чараўнік краіны ОЗ»

Фрэнка Баума. Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіямава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
25.07.2024 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 707

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1487

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэзэруюцца.
Пацыяна рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

